

Dag Hessen: Overlevde orkan – Ble Norges nasjonalbiolog

Villmarksliv

• JAKT • SPORTSFISKE • FRILUFTSLIV

WWW.VILLMARKSLIV.NO

4-2025 Kr 119

STOR GUIDE

Alt om fjellsko

Malangen i Troms

Tureldorado i urørt natur

VILLMARKSSKOLEN

Hva gjør du når du
har gått deg vill

Vikingenes friluftsliv

GAL AV HORMONER

Når tiuren
går berserk

LEGG BORT MOBILEN

Elgen venter ikke
på selfien din

Gromfiske i isløsninga

7 023064 907071

DIN FRILUFTSEKSPERT KOMMER TIL CAMP VILLMARK

Er du nysgjerrig på friluftsklær, turutstyr, vedlikehold og reparasjon av produktene dine og kunnskap som du har bruk for når du er ute i naturen? Da er du hjertelig velkommen til oss den 4-6. april på Camp Villmark, der du også får møte merkevarer som Fjällräven, Hestra og Gränsfors.

Naturkompaniet er en friluftsbutikk og nettside med mange kjente varemerker innen outdoor og friluftsliv. Hos oss finner du klær og utstyr du trenger for et aktivt liv ute.

NATURKOMPANIET

NATURKOMPANIET.NO

Kundeservice:

På minside.egmont.no
kan du enkelt
se på og administrere
ditt abonnement.
Bli abonnent på:
bladkiosken.no

Forsidefoto: Guro Krempig

Tlf. hverdager 08-16: 22 58 56 70

E-post: abo-villmarksliv@egmont.com

Fint om du har ditt kundenummer klart
ved henvendelse til oss.

Villmarksliv
abonnementservice
Pb. 4980, Nydalen
0441 Oslo

Egmont Publishing
Villmarksliv
P.b. 4980, Nydalen
0441 OSLO

Abonnementspriser:

1 år ordinært
abonnement: kr 799
Gullabonnement:
kr 12 utgaver: kr 899
24 utgaver: kr 1499
(pristillegg utenfor Norden)
Abonnementet løper
til det blir oppsagt.

Besøksadresse:

Nydalsveien 12A
Nydalen, Oslo

Annonse

Salgssjef: Christian Dannevig tlf.: 90 40 92 89
christian.dannevig@egmont.com
Markedsansvarlig: Anne-Marie Røren
anne.marie.roren@egmont.com

Stoff i bladet kan bare gjengis etter tillatelse fra redaktøren og med kildehenvisning. Villmarksliv tar intet ansvar for originalbilder/artikler som ikke er bestilt. Utgivelse av stoff i Villmarksliv skjer bare i henhold til våre generelle vilkår for rettigheter til stoff. Dette gjelder både for stoff som honoreres og for stoff som ikke honoreres. Vi forbeholder oss blant annet retten til å lagre og utgi stoffet i elektronisk form fra vårt redaksjonsarkiv eller andre databaser som vi har avtale med, herunder å utgi stoffet via internett. Innsendere av stoff kan, etter spesiell avtale med oss, i hvert enkelt tilfelle, reservere seg mot at deres stoff distribueres til våre kunder fra det elektroniske arkivet. Egmont Publishing er en del av Egmont. Egmont er et av Nordens største mediekonserner med 6300 ansatte og aktivitet i 30 land. Vi er en stiftelse og Egmont Fondet deler årlig ut over 90 millioner kroner til et bedre liv for barn og unge. Vårt motto We bring stories to life – har sterke publisistiske verdier. Vi står bak mer enn 700 magasiner, tegnesener, Klikk.no, TV 2, Nordisk Film, kinodrift, samt flere deleide selskaper.

story
house
EGMONT

Trykk:
Egmont
Printing Service
ISSN: 0332-7442

DETTE ER OSS!

Vi i Villmarksliv er lidenskapelig opptatt av friluftsliv, norsk natur, fiske og jakt. Vi tror på en bærekraftig bruk av naturen rundt oss, og vi ønsker at våre etterkommere også skal kunne glede seg over den norske friluftstradisjonen. I hver utgave gjør vi vårt beste for å speile de rike mulighetene for aktivt friluftsliv i Norge.

LEDER REDAKSJONEN

Dag Hessen ble plutselig
overrasket av en orkan

LES SAKEN
PÅ SIDE

30

Vakker, men lunefull

Naturen er utvilsomt noe av det beste ved å bo i Norge – og selve grunnen til at vi lager dette magasinet. Men naturopplevelser kommer aldri uten risiko. Det er en grunn til at vi har fjellvettregler og en lang rekke råd for trygg ferdsel. I møte med vær og vind, dype skoger og langstrakte fjell, er det lett å glemme hvor liten mennesket er – og hvor sårbart livet kan være.

Hvert år må redningsmannskaper rykke ut til turgåere som enten har undervurdert været, overvurdert egne krefter eller ikke har planlagt tilstrekkelig. Plutselige snøfall, tette tåkehav eller et regnskyll som gjør stien glatt som såpe – naturen er uforutsigbar og farene kan ramme selv de mest erfarne. Dag Hessen holdt på å miste livet i en plutselig orkan på Norefjell, en opplevelse som bidro til hans dype fascinasjon for naturen. I dag regnes han som hele Norges riksbilolog. Les intervjuet med ham i dette bladet.

Få har tilbrakt mer tid utendørs enn Dag Kjelsaas, tidligere redaktør for dette magasinet. Han er i gang med en egen serie om hvordan man overlever i naturen – en kunnskap han har fått erfare betydningen av på kroppen, mang en gang. Med sin innsikt forteller han hva du bør gjøre når uhellet er i ferd med å inntreffe, eller når du innser at toppen foran deg ikke er den du trodde.

Moderne teknologi kombinert med gammel kunnskap kan redde liv, men det er en hårfin balanse mellom eventyrlyst og dumdristighet. Når vi planlegger turer, bør vi minne oss selv på at naturen ikke bryr seg om hvor god form vi er i, hvor fjellvante vi er, eller hvor dyrt utstyret vårt er.

Naturen er rå og uforutsigbar – og nettopp det gjør den fantastisk. Men den fortjener vår respekt og ydmykhet.

Redaksjonen

REDAKSJONSSJEF:

Mats Ulshagen
mats.ulshagen@egmont.com

tlf.: 911 81 491

REDIGERER:

Espen Sørby
espen.sorby@egmont.com

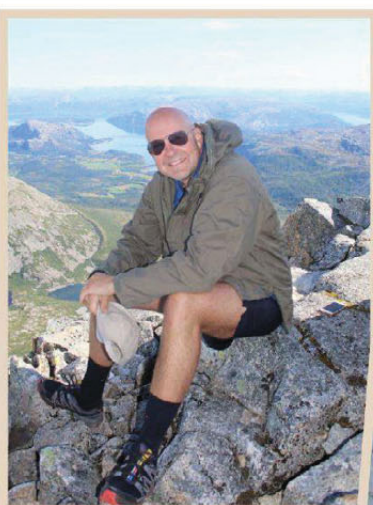
ART DIRECTOR:

Runhild Elgaen
runhild.elgaen@egmont.com

REPORTER:

Peter Nagy
peter.nagy@egmont.com

Knut Brevik – Mr. Villmarksliv – er død

Etter mer enn 35 års tjeneste for Villmarkslivs lesere, har Knut lagt ut på sin siste reise. Vår mangeårige redaktør fikk i sommer en aggressiv kreftform, og rundene med cellegift viste seg nytteløse.

Vi har mistet en bauta.

Knut har opplyst og gledet hundretusenvís av dere med sine treffsikre, levende reportasjer, lederartikler og podkaster. At han var den redaktøren i Story House Egmont som har vunnet flest priser, er ikke så viktig nå. Vi vil heller peke på hvordan han klarte å forene tre viktige egenskaper. For det første hadde han enorme kunnskaper om fagfeltet sitt, friluftsliv, og spesielt jakt. Men også en gudbenådet evne til å formidle alle disse tusen erfaringene. Til sist var han en sterk og varm leder og en mester på den sosiale arenaen. Alltid høflig, alltid blid, alltid ute etter å gjøre hverdagen litt lettere for kollegene og medarbeiderne sine.

Knut leverte alltid, uansett arena. Som jaktleder tok han den tyngste børen, klatret opp på den høyeste og vanskeligste brinken, var tålmodig og trøstende når de andre på laget gjorde feil – og begeistret når de lykkes.

Redaktøren vår spøkte noen uker før han døde: «Jeg håper jeg kommer til et anstendig sted med servering, gode jaktmuligheter og fine folk».

Vi legger til grunn at Knut er der nå.

Vi her nede kan hedre hans minne ved å forsøke å bringe videre alt det gode han har etterlatt i hjertene våre.

Våre tanker går til Pia og resten av hans flotte familie, som han var så stolt av.

Vi lyser fred over Knuts minne.

Hilsen hans takknemlige medarbeidere i redaksjonen

Følg reisen på naturkanal1.no

HAIX NATURE NORDIC GTX

2000 DAGER UTE - DEN ULTIMATE TESTEN

Vi har satt Haix Nature nordic gtx på den ultimate testen! Årets Villmarking 2023 - Bengt-Are lever en drøm mange bare kan fantasere om, han bor alene på vidda og har nå passert over 1750 dager ute. Med på hans reise mot 2000 dager ute har han med seg Haix Nature nordic gtx.

„Mil etter mil, uten noen som helst problemer! Meget gode såler og snøring gjør at jeg kan gå en hel dag uten å ta av meg skoa. For meg er dette markedets beste fjell/jaktstøvel” - Bengt-Are

Følg reisen på Naturkanal 1 og se utvalget hos din nærmeste forhandler!

36
FINN VEIEN

FRILUFTSLIV

- 14 **En hund etter ski**
Topptur, snørekjøring og overnatting til fjells
- 30 **Norges nasjonalbiolog**
Dag Hessen gjorde lærerens ord til skamme, og trosset en orkan
- 36 **Dags villmarksskole**
Hva gjør du om du har gått deg vill?
- 64 **Vikingenes friluftsliv**
Funn på Hardangervidda forteller en spennende historie

NATUR OG DYRELIV

- 26 **Spillgal tiur**
Når hormonene blir for sterke og fuglen blir rasende

14
HUND
PÅ TUR

SPORTSFISKE

- 20 **Vårfisken nærmer seg**
Gromfisken biter når isen går
- 52 **Spennende fiske i «Hemmeligvann»**
Gjengrodde stier fører til fiskerike vann
- 58 **Forelsket i sjørøya**
I to knappe måneder kan du fange røya i fjordene nordpå

JAKT

- 70 **En selfie til besvær**
Mens du er opptatt av å poste på sosiale medier, kan elgen ha sneket seg forbi

TESTER OG UTSTYR

- 12 **Rimelig utstyr**
Ullsokker, hansker og utstyrsboks
- 42 **Guide til fjellsko**
Alt du trenger å vite for å være godt skodd på turen
- 48 **Utstyrstester**
Vinterjakke, støvler og turbukse
- 50 **Fiskeutstyr**
Wobbler, haspelsnelle og turveske
- 51 **Turutstyr**
Terrengsko, sykkelveske og kjøleboks

42 STORTEST: FJELLSKOGUIDE

58 SJØRØYE-RIKET

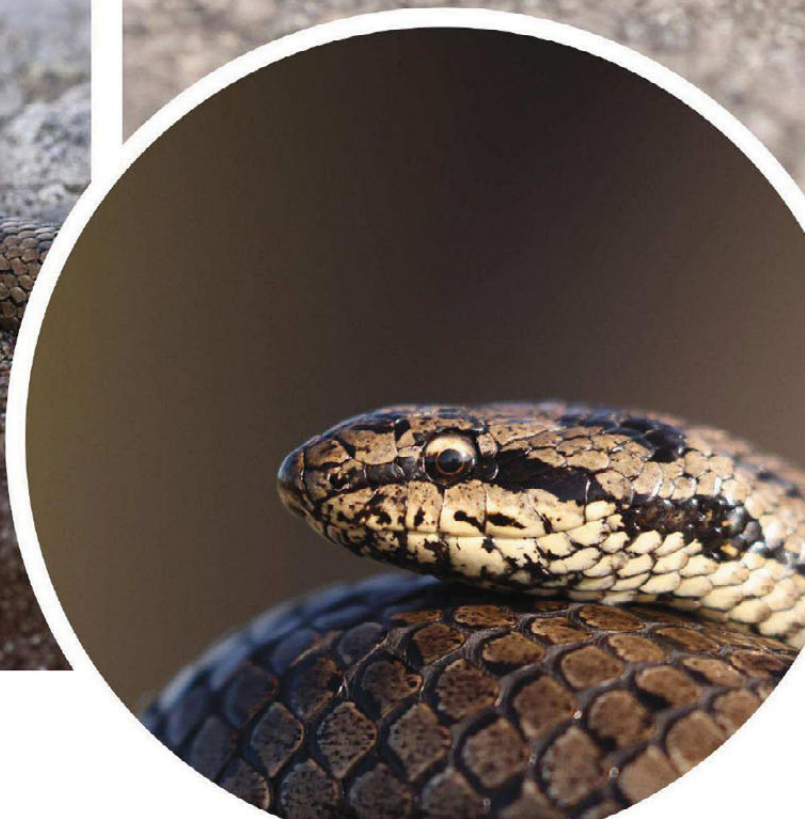
70 IKKE GÅ I MOBILFELLA

76 NM I NATURFOTO

FASTE SIDER

- 4 Leder
- 8 Blinkskudd
- 10 Villmarksnytt
- 76 NM i Naturfoto
- 80 Vilt og viten
- 82 Skråblikk

SLETTSNOK

KVELERSLANGEN

Tekst og foto:
Tom Schandy

Jeg er på kysten i Vestfold, sammen med to av Norges ledende slangeeksperter. Vi er på slettsnoksafari. Det tar ikke lange tiden før den ene ekspertten finner den første slettsnoken. Ja, ikke bare én, men seks stykker. Ja, til og med noen slettsnokbabyer finner vi. Kalenderen viser begynnelsen av august. Normalt fødes de litt senere i august. Og ja, de fødes – slettsnoken føder levende unger.

Slettsnoken skilles fra hoggormen på at den har runde pupiller – og at den ikke har sikksakk-stripe, men to rekker av mørke flekker, på ryggen. Den har også en mørk flekk oppe på hodet. De lengste er målt rundt 90 cm. Slettsnoken er for øvrig en kvelerslange. Den har tenner og kan bite, men er ikke giftig. Den lever i stor grad av stålorm, spissmus – og ja – til og med hoggorm står på menyen.

16,7

millioner kroner ble utbetalt til sauebønder i Innlandet for tapt sau til rovdyr i 2024. Tapene ble estimert til 5345 sau tatt av freda rovvilt i fjor, mot ca. 4700 året før. Som vanlig tok jerven flest sau, ca. 3000. Gaupa tok 700, ulven 600, kongeørn ca. 500 og bjørnen tok 447, skriver nrk.no.

Nei til snøskuterløype. Stor-Elvdal Snøskuterklubb søkte om å etablere en 28 km lang snøscooterløype i kommunen, men et flertall i kommunestyret stemte nei til søknaden. De fryktet at et ja ville føre til støy, nedbygging av naturen og konflikter mellom dyr og mennesker.

NORDMENN FERIERER I NORGE

NHO har definert ti trender for norsk reiseliv i 2025 som møter de forventningene vi har i dag.

Tekst: Peter Nagy

Nordmenn har mindre å rutte med, men tar seg råd til ferie. Klimabevissthet, ansvarlighet, interesse for lokale kulturer og ønske om kvalitet spiller inn på våre valg. Vi søker skjulte perler, autentiske matopplevelser og tar hensyn til mennesker, dyr og natur.

1. Reise på lag med lokalbefolkningen

Delta i lokale aktiviteter og få en dypere forståelse av lokal kultur.

2. Regenerativt reiseliv

Gjør reisemålet bedre gjennom stranddrydding etc. og bidra til en positiv effekt på lokalmiljøet.

3. Skjulte perler og lengre opphold

Velg mindre kjente reisemål framfor Lofoten, Helgelandskysten og Geiranger og fordel trykket bedre.

4. Opplevelsesturisme

Via ferrata-klatring i Loen, hundekjøring i Tromsø, isbading ved Oslofjorden, sykling i Trysil og havfiske i nord.

5. «Coolcation»

Velg Norge om sommeren for å unngå ekstrem varme og om vinteren for å være sikret snø.

6. Miljøvennlig transport

Bruk tog og buss for å redusere karbonavtrykket.

7. Hoteller som destinasjon

Hoteller med fokus på design, lokal kultur og miljøvennlige initiativer tilbyr luksus og autentisitet.

8. Astroturisme

Stjerneekikking og nordlyseventyr i Lofoten og Tromsø gir en unik følelse av tilknytning til naturen.

9. Kunstig intelligens (AI) og sosiale medier

AI og sosiale medier skreddersyr opplevelser og personlig tilpasning av reisen.

10. Matferie

Storbyer tiltrekker matentusiaster med innovative restauranter og tradisjonelle smaker.

ASTROTURISME:

Å reise dit du får oppleve nordlyset er høyt på lista hos mange.

FÆRRE VIL HA HUND

Det pekes på to årsaker til at færre vil ha hund. Det ene er at folk fikk mindre tid til å passe hunden da pandemien var over, det andre er at alt er blitt dyrere, og da selvfølgelig også hundehold.

DyreID anslår at de ID-merker og registrerer 95 prosent av alle valper og over 80 prosent av alle kattunger som registreres i Norge hvert år. Antall dyr de merker vil derfor fortelle mye om populariteten for folks to store favoritter.

– Den voldsomme veksten i antall hunder under pandemien snudde i 2023, og nedgangen fortsatte i fjor, sier markedssjef Sasja Rygg i DyreID til NTB.

I 2024 ble 41 854 hunder ID-merket, 27 prosent færre enn i rekordåret 2021. Antall katter holder seg relativt høyt og er på nivå med før korona. 34 949 katter ble chippet i fjor, 12 prosent færre enn i 2021.

Børre Eskedahl

nye sopparter er oppdaget i Norge av forskere fra blant annet NINA. 30 av dem er helt nye på verdensbasis. Et av funnene ligner et bringebær og har fått navnet *Stylonectria norvegica*, på norsk gelebringebærgodteri-sopp.

Gratis parkering på Nordkapp igjen. Hotellkjeden Scandic har i mange år tatt en avgift for å parkere på Nordkapplatået. Forum for natur og friluftsliv i Finnmark klaget på vedtaket, men Nordkapp kommune vedtok å ikke ta klagen til følge. Klagen ble da sendt Statsforvalteren i Troms og Finnmark som konkludert med at vedtaket om å gi dem denne tillatelsen er ugyldig.

FØLGER FJELLREVEN MED GPS

For første gang slippes valper fra Avlsprogrammet for fjellrev ut i det fri, utstyrt med GPS.

Dette vil gi forskerne verdifull informasjon i arbeidet med å redde den sterkt truede arten. Fem av de ni fjellrevvalpene som nylig ble satt ut i Sylan i Trøndelag har en GPS-sender rundt halsen.

Senderne fører forskerne med informasjon fram til oktober. Da sørger en mekanisme for

at halsbåndet automatisk faller av.

– Vi får verdifull kunnskap om overlevelse, bevegelser og vandring i den første perioden etter utsetting, forteller seniorforsker Craig Jackson i NINA. Han leder Avlsprogrammet for fjellrev.

Data fra GPS-ene kan trolig også bidra til å kartlegge årsaker til at fjellrev dør. Noen få tas av kongeørn, andre dødsfall skyldes mennesker, som påkjørsler. Ellers er dødsårsakene ukjente, skriver nina.no

Tommy Solberg

VEI I ØSTMARKA

Losby bruk ble møtt med massiv kritikk da de i 2022 søkte om å få bygge en ca. fire km lang skogsbilvei gjennom Østmarka. Naturvernforbundet kalte det «Det desidert største inngrepet i Oslomarka i nyere tid». Politikerne i Lørenskog, kommunen der veien vil gå, stemte også mot veien. Nå har Statsforvalteren opphevet avslaget som de mener «bygger på et uriktig rettslig grunnlag og er ugyldig», og sagt ja til at veien bygges. Siste ord er neppe sagt.

Stig Werner

Kalender

14. MARS

Fullmåne (delvis måneformørkelse)

20. MARS

Vårjevndøgn

30. MARS

Sommertid

1. APRIL

Jaktstart på bisam, mårhund, vaskebjørn, villmink og villsvin.

PODKAST

Sporløs ferdsl

Hvordan etterlate så få synlige spor i naturen som mulig. Inger Krempig forklarer hvordan vi kan ferdes i naturen på en skånsom måte.

Av Dag
Kjelsaas

Her vurderer og
tester vi rimeligere
turutstyr. Produk-
tene er ikke testet
over lang tid

TYKKE ULLSOKKER

En medvirkende årsak til at vi fryser på føttene er at sokkene blir fuktige av svette etter noen timers bruk. Det skjer særlig ved bruk av tette støvler i den kjølige årstiden. De fleste jegere og fiskere kjenner problemet, og skifter sokker underveis i lange økter. For noen er sokker det man «aldri får nok av».

Fordi ull beholder noe av isolasjonsevnen også når den er fuktig eller våt, anbefales det derfor å bruke ullsokker. Sokkene på bildet er

prøvd på noen turer, og består av 80 prosent lammeull. Sammen med litt lycra og polyamid har vi et produkt som er varmt og smidig, og som tåler en god del slitasje.

Sokkene er ganske høye og sitter godt på foten uten å være stramme. Innvendig er sokkene behagelig frottet. Etter noe bruk og vask mister sokkene litt form.

Konklusjon: Rimelige, varme ullsokker.

TYKK ULLSOKK

Havaristen.no

Pris: 59 kr

Størrelser: 37-40, 41-44, 45-48.

Materiale: 80 % lammeull, 15 % polyamid, 5 % lycra

+ Varme.

- Mister noe form etter en del bruk.

VANNTETTE HANSKER

Disse arbeidshanskene er føret for å kunne brukes i kulde og er vanntette i den svarte delen opp til den gule mansjetten. De er lette og holder seg myke i kulde.

Hanskene ble kjøpt med tanke på aktivitet i kalde og våte omgivelser. På en frostkald dag under isfiske viste de seg å være svært anvendelige ved rensing av fisk. I ti minusgrader var det uvant å være varm og tørr på hendene under en slik jobb.

Hanskene er greie å rengjøre ved for eksempel å dyppe dem i vann og så gni dem rene mot snø. Utfordringen er å hindre søl på mansjettene og unngå å stikke hull med kniven under rensing av fisk eller oppgjøring av storvilt.

Hanskene duger selvsagt til mange andre utendørsaktiviteter også.

Konklusjon: Rimelige, vanntette hansker, små i størrelse.

BLUEWEAR ARBEIDSHANSKER

Jula.no

Pris: 149 kr

Vekt/par: 110 g.

Grep: Lateks

Materialer: Lateks, akryl, polyester

Størrelser: 8,9,10

+ Lette, varme.

- Passform. Vanskelig å tørke når våte inni.

UTSTYRSBOKS

Med en høyde på 18 cm er det plass til mye «greier» i rommene i denne utstyrsesken. Du kan selv sette i eller flytte romskillere, og dermed bestemme rommenes størrelse. Maksimalt antall rom med alle skilleveggene montert er 22.

Dette er nok først og fremst en eske for oppbevaring av saker og ting med en viss størrelse. På bildet er esken fylt med wobblere fra 15 cm lengde og nedover, og det er seks romdelere som ikke er montert. I de midterste rommene er wobblere lagret på høykant.

Du kan selvsagt ha mange typer fiskeutstyr og annet i en slik eske. Den er i klar plast, så inntil den blir skitten har du god oversikt over innholdet gjennom lokket.

Konklusjon: Stor, lett eske med mye plass.

AGNBOKS

Biltema.no

Pris: 99,90 kr

Materiale: Plast

Mål lengde x bredde x høyde i cm: 35,5 x 23 x 8

+ Plass til mye. Gjennomsiktig.

- Vrient å ta opp småting fra dype rom.

NYHET!

SEALION 7 4X4

BYD

byd.no

Den perfekte norske familiebil fra verdens største elbilprodusent

502km WLTP rekkevidde • 1500kg hengervekt

75kg takvekt • Høyt utstyrsnivå

578 l bagasjerom

**MÅ SES OG
PRØVES!**

Lanseringskampanje kun

469.900,-

Begrenset antall

Excellence-utstyrspakke inkludert – spar 129.000,-

91,3 kWh Blade batteri • Firehjulstrekk • Panoramatak med elektrisk solskjerm • 20 tommer Michelin Pilot Sport • Fjernlysassistent
Apple Carplay og Android Auto • Dynaudio lydsystem med 12 høyttalere • 360 panorama kamera • Flerfarget atmosfærelys
Vehicle-to-Load (V2L) funksjon + V2L kabel • Stemmestyring • 15,6 tommer roterbar skjerm • Cloud Service BYD App
Trådløs mobillading med kjøling • Sportsseter med oppvarming og ventilering • Head-Up Display med navi. Les mer på byd.no

MED HUND OG SKI I PÅSKEFJELLET

Et konsept er testet, og en hypotese er bekreftet:
Snørekjøringsbasert topptur og basecamp funker
som fjell!

ÅPENT LANDSKAP: Midt på Malangshalvøya
finner vi oss en stor, fin dal, med muligheter
for toppturer i alle retninger.

Pulken til Sigrid er alt annet enn et prakteksemplar av en godt pakket pulk. Flasker, bager, feller og liggeunderlag er stroppet sammen i et lite kaos.

– Ja ja, bare le du, men det er faktisk ikke lett å pakke til både topptur og basecamp når man aldri har gjort det før, sier Sigrid, og flirer i det vi spenner på oss skiene og går fra bilen. Jeg sier meg enig. Det er ikke så lett når ingen av oss har gjort det før. Jeg har lenge drømt om å ligge i telt over flere dager og gå ulike skiturer hver dag. En tidlig påske som dette burde være perfekt for å teste konseptet.

– Høyre, Stryn, høyre! Stryn tar lydig til høyre for furutreet rett forut. Jeg smiler for meg selv. Det er ikke bare ett, men to nye konsepter som skal testes ut denne påsken. I tillegg til det velkjente basecamp-konseptet, skal vi teste ut et (etter som vi vet) noe ukjent konsept. Vi skal drive med snørekjørings-basert topptur!

Med en hund i beltet, burde vi i teorien ha mye større rekkevidde enn en vanlig skigåer og dermed ha tilgang på mange flere av toppene i området. Tanken er god. Nå gjelder det å se om gjennomføringen er det samme. Akkurat nå føles det ut som en fantastisk idé, her vi suser innover

med hund og pulk blant hvite topper, badet i måneskinn.

ALENE BLANT FJELLENE

– Aiaiai, førr en daaag! Jeg grynter fra sovepose-komaen min som svar. Sigrid er allerede oppe, og som alltid er hun i strålende humør. Sigrid er faktisk en av de mest positive menneskene jeg kjenner på denne kloden. Derfor tør jeg ikke helt å stole på henne før jeg åpner teltduken og ser selv.

Jeg må myse. Påskesola står rett inn i teltet, og på tross av ti kalde, kjenner jeg momentant varmen fra den lysende kulen.

Sigrid serverer meg en rykende koppe kaffe, og jeg kjenner en lite lykkerus strømmer gjennom kroppen. Ja, det er virkelig en nydelig dag! Jeg kikker rundt meg og beundrer de nydelige Troms-fjellene, det er noe ekstra fint med å ankomme på kvelden. Morgen etter blir som en ekstra overraskelse!

Og denne overraskelsen skuffet ikke. Vi befinner oss i Malangen, en halvøy øst for Tromsø, omgitt av vakre fjorder og høye fjell. Et perfekt ski-eldorado! Likevel har vi aldri hørt om noen som har vært på ski her vi befinner oss, vi fant det rett og slett

OVERLAST:

– Det er ikke fullt før det renner over, sier Sigrid og ler. Neste gang tar vi med et pulktrekk!

SOLFROKOST:

Opp og hopp, i dag er det sol! Heldigvis kan vi nyte frokosten i soveposen, men likevel ha sol.

bare på kartet. Overraskende nok, er det heller ingen skispor her.

– Tenk om fjellene bare ser fine ut, men egentlig er skikkelig kjipe, jeg deler tankene mine med Sigrid.

– Jeg tenkte på akkurat det samme, hvorfor er det ingen andre her, undrer hun og gomler i seg frokostgrøten. Vi finner ut at dette kan bli alt fra suksess til fiasko. Og det er bare en måte å finne ut av det på!

IDÉ BLIR VIRKELIGHET

Det bobler i kroppen av glede. Snøen bærer, og Stryn og Lakkon trekker som noen helter.

SKIGLISET: Sigrid og jeg er svært fornøyd med å ha funnet vårt eget lille skiparadis.

– Wihuuuu, roper jeg, og åpner opp armene som en fugl, for det føles virkelig ut som om vi flyr innover fjellandskapet. Dersom det er mulig å smile fra øre til øre, er jeg ikke langt unna nå. Jeg kikker meg over skuldra og ler.

– Dette er jo helt genialt, gliser Sigrid 30 minutter senere, vel fremme ved foten av dagens første fjell. Jeg gir Lakkon velfortjent kos bak øret og sier meg enig. Uten hund ville vi brukt betydelig lengre tid, spesielt med toppturski. Første del av ideen har blitt til virkelighet, og det var suksess. Nå er vi spente på del nummer to; vil fjellet gi like magiske svinger som det ser ut som? Vi setter hundene på kjetting, legger på feller og labber spent oppover.

EN SIDE MED JUBEL

Jeg strammer skoene og klipper fast hjelmen. Etter en svært behagelig påskestemning på tur opp, er tiden endelig kommet for nedkjøringen! Den velkjente dunkingen hamrer i brystet. Kroppen min forteller meg at jeg er spent, slik jeg ofte pleier å være før jeg setter utfor en fjellside.

Siden det er første nedkjøringen i området har vi valgt en snill side, uten betydelig skredterreng. Både jeg og Sigrid synes det er en behagelig

COWBOY-STREKKEN:
Lakkon har ingen problem med å vente et par timer.

BÅL OG KOS:
Både tradisjonelt og moderne friluftsliv er viktig for oss begge. Derfor er det så genialt at det kan kombineres!

start. Dermed er heller ikke hamringen i brystet trigget av frykt, men av ren og skjær forventning. Underlaget står imot, og det er hardere enn forventet. Skiene rister opp og ned, og det er vanskelig å få kontroll på dem. Jeg biter meg i leppa og angrer litt på rutevalget. Men jeg har ikke engang rukket å tenke tanken ferdig før underlaget brått endrer seg til fløyelsmyk snø. Jeg jubler, og setter en fot foran den andre i en telemarksving, for å så gli over i den neste, hele veien ned den store siden.

– Det er helt magisk, roper jeg andpusten opp til Sigrid som venter på toppen.

– Mottatt, hører jeg. Noen sekunder senere ser jeg henne slippe seg utfor, først i noen tilsynelatende ukontrollerte svinger, for deretter å danse seg nedover. Sigrid jubler uavbrutt gjennom hele nedkjøringen, og jeg må gi henne honnør da hun fortsatt har pust igjen da hun når meg.

– Nå skal det bli godt med oste-

smørbrød, eller hva sier du, spør hun, med det hun har igjen av luft i lungene.

– Du har sjelden hatt en bedre idé, svarer jeg, og dermed svinger vi oss nedover til hundene for å lage et kjempebål. Nå er det på tide med litt tradisjonelt friluftsliv!

BÅLETS MAGI

– Det er vanskelig å skjønne at ikke flere kombinere tradisjonelt og moderne friluftsliv, filosoferer jeg og stirrer inn i bålet. Det finnes mange definisjoner på tradisjonelt friluftsliv, men når jeg sier «tradisjonelt» mener jeg akkurat dette. Å ha tid til å sitte ned. Tid til å fyre opp et bål, koke bålcaffe, steke ostesmørbrød og ikke minst bare være ute over flere dager.

Vanligvis er topptur en dagsturaktivitet for oss begge. Sigrid og jeg er i samme studentmiljø i Tromsø og praten kommer innpå hvordan hverdagens våre er blitt fornet av miljøet.

bålets magi burde bli en større del av turhverdagen.

SKJÆR I SNØEN

Vi nyter vårt nyoppfunne konsept og bruker dagene på å fly mellom fjell og jakte nye, spennende fjellsider. Både vi og hundene begynner å bli godt vant med det nye systemet.

Det er akkurat i det vi har blitt godt vant at det smeller. Lakkon drar på den ene siden av en svær bjørk, Sigrid på den andre. Det ender opp i et godt gammeldags krasj på den andre siden. Vår første reaksjon er latter, før vi ser blod i snøen.

– Shit – stålkanter! Umiddelbart dukker det opp skrekkbilder av avkuttete sener, og avlivning i hodet mitt. Stålkanter og hund er en skummel kombinasjon som vi har vært veldig bevisst på. Det vi trodde vi hadde full kontroll over, er plutselig ute av kontroll. Hjertet dunker idet jeg tar av meg skiene og springer bort til Lakkon. Jeg forbereder meg på det verste.

– Vær så snill, hvisker jeg stille, idet jeg tar opp poten og forsiktig tørker bort blodet. Jeg holder pusten og titte på såret.

– Halleluja, det er bare et lite kutt i overflaten, sier jeg lettet til Sigrid,

På en typisk lørdag drar vi begge på topptur om dagen, deretter møtes vi for sosiale sammenkomster om kvelden. Vi elsker det begge to!

– Likevel kan det føles ut som man mister en del av friluftslivet, sier Sigrid betenkt, og knekker av en sjokoladebit og rekker meg.

– Ja, det er rart at vi ikke gjør dette

mer når vi er ute, det er jo ikke akkurat helt fryktelig, gliser jeg og tar imot sjokoladebiten.

Bare å fyre et bål gjør utrolig mye med en tur. Likevel er det lett å glemme når det meste av friluftslivet går raskt. Konklusjonen av vår lille filosofistund ender med mange løse tråder. Men en ting er vi enige om:

ALENE

I FJELLET: Vi ser ikke tegn til mennesker på noen av toppturene våre.

UTRADISJONELL KOMBO:

Snøre-kjøringsbasert topptur er så vidt vi vet et nytt konsept!

som om mulig ser enda mer bekymret ut enn meg. Vi sier ikke mye i løpet av de neste minuttene, men synker begge ned på knærne og gir hundene er real runde kos. Så slapp vi billig unna denne gangen. Men det var en vekker!

Nye konsepter kommer kanskje med en bakside. Vi bestemmer oss for å ikke miste troen på turen, men tar det hakket roligere videre. For konseptet i seg selv er vi svært fornøyd med, og vi nyter resten av påskedagene med lekre fjellsider, store bål, lange teltnetter og mye hundekos. Det lønner seg jammen meg å tenke nytt, for belønningen kan være stor! ●

VAKKER RETUR:

Vi sier oss ferdig for dagen – da er det bare å spenne hunden fast og suse tilbake til teltet!

LEKRE

SVINGER:

Dagene i påsketellet gir oss mye fin utsikt – og ikke minst mange gode svinger!

► **MALANGSHALVØYA**

Midt mellom Malangsfjorden og Balsfjorden i Troms ligger Malangshalvøya – en skjult perle for friluftsentusiaster. Bare en times kjøretur fra Tromsø venter et landskap med storslått kystlinje, skogkledde daler og majestetiske fjell.

Til tross for sine utallige friluftsmuligheter er Malangshalvøya fortsatt et relativt uoppdaget reisemål. Et eldorado for friluftsfolk som liker variasjon!

Her ligger alt til rette for både jakt, fiske, vandring og toppturer – enten du besøker området om sommeren eller vinteren. For dem som foretrekker aktiviteter på vannet, er dessuten den ville kystlinjen perfekt for kajakkpadling og båtliv. Sjøfiske-mulighetene er attraktive, og med litt flaks får du kveite på kroken. Jaktmulighetene, og da spesielt rypejakt, er også av høy klasse!

For dem som ønsker litt ekstra komfort, tilbyr Malangen Resort førsteklasses overnatting med spa, gode matopplevelser og guidede turer i spektakulære omgivelser. Sjekk ut:

<https://www.malangenresort.com>

BASECAMP: Vi etablerer en såkalt basecamp og drar på dagsturer herfra.

GLUPSK ØRRET I VÅRLØSNINGA

Det sildrer livlig i elva idet et isflak kommer seilende forbi. Ingen insekter summer, og temperaturen i vannet er vel neppe så mye over frysepunktet. Mon tro om årets første stangørret likevel kan lures?

Tekst: Kjell-Harald Myrseth
Foto: Miriam Kristina Mykjåland

Vi skriver 15. mai i de skogkledde dalførene i Indre Troms. Snøen ligger flekkvis rundt om i skogen, mens løvtrærne står grå og nakne med knopp. Men det sjanglende skriket fra en bjørkefink like ved, vitner likevel om en tidlig vår i anmarsj.

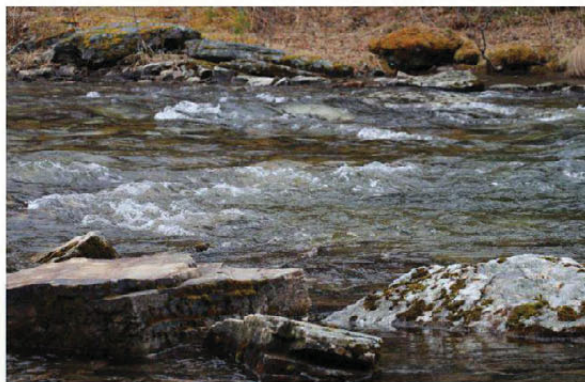
Værgudene bød på lite snø i vin-

ter, og man kan allerede ta seg fint opp til skogbandet uten ski på beina. Isen på de lavtliggende innsjøene begynner å fylles med svarte råker og tærehull. Men vassdragene er usedvanlige tørre til å skulle være midt i verste vårsmeltinga. Det er en litt annerledes vår enn det man ellers er vant til.

Denne tiden av året er ikke akkurat den som forbindes med vakende ørret under brusende elvestryk. Vannmassene er kalde, og fisken har ikke begynt å vandre ned fra innsjøene. Ikke før rundt sankthanstider bruker det å være stort poeng i å rusle med mark-, sluk- eller fluestang, systematisk imellom kulpene. Like-

ÅRETS FØRSTE: Ikke verst fisk for årets første stangørret å være.

> HVOR STÅR FISKEN?

Fisken står sjelden i stri strøm på våren når vannet fremdeles er kaldt, men er å finne i de mer rolige partiene. Gjerne der hvor det er dyprenner, kulper eller marbakke. den kan også være i stømkanten der det er lite fart på vannet, og ofte ikke langt ifra «vinterkvarteret».

Med flomvann i elva, skapes nye oppholdssteder som om sommeren er tørr for fisken. Strømkanten og brekk forskyver seg, blir til – eller forsvinner. «Støingene», de standhaftige fiskene som har fristet tilværelsen i elva, er de som regjerer. Men når vannet blir varmere, siger fisk ned fra vannene og fordeler seg utover elva.

FÅ, MEN STORE: Det er kanskje ikke så mange fisker i elva på denne tiden, men de som er der er ofte fin størrelse på.

>>>

FAKTA ELLER OVERTRO?

Fra gammelt av har det vært tradisjon at årets første fisk skulle spares. Slik var skikken hos fiskebøndene på kysten, der den første kveita alltid måtte løsnes forsiktig og få returnere tilbake til dypet. Det skulle bringe fiskelykke og godt vær for resten av året. Kanskje funker det med ørreten også?

FANG OG SLIPP: Ørreten får sin frihet tilbake. Kanskje det bringer fiskelykke?

UTSLITT: En sliten ørret geleides mot land ...

FAST FISK: ... og der er den sikret med et fast grep.

vel har jeg god erfaring med grom elvefisk på denne tiden. Ørreten biter nemlig i isløsninga.

MØRKE SKYGGER UNDER ISEN

Vi vandrer nedover åsen, Miriam og jeg, imot elvekjeften på vannets sør-ende. Der hvor iskanten på innsjøen tegner et markant skille på is og åpent vann. Vannet er så klart som i et akvarium, og jeg kan fint se alt som måtte befinne seg ned til flere meters dybde. Men jeg ser som ventet ingen fisk. De som eventuelt står her, ligger nok og lurar under iskanten.

En svart og signalgul 12-grammer suser igjennom lufta, og lander med et plask i vannet på den andre siden. Sterke farger er ofte bra på denne tiden. Jeg sveiver jevnt innover, mens jeg iakttar hvordan sluken danser livlig igjennom vannet.

Da ser jeg plutselig noen bevegelser under iskanten, noe som svøm-

TID FOR SPEIDING: Når vannet i elva er klart og tydelig, lønner det seg å bruke øynene godt.

mer parallelt ved siden av sluken. Men den holder seg i skjul, som en mørk skygge som ikke tåler dagslys. Kanskje det hjelper å komme seg enda nærmere, for å lure denne forsiktige jegeren frampå?

Neste kast lander med et lite dunk på isen. Jeg rykker forsiktig til, og sluken faller i vannet med et lite skvulp. Denne gangen sveiver jeg rykkvis, virvler med stangtuppen og stopper tidvis helt opp. Med ett setter det ikke bare én, men to fisker ut fra mørket. Ett sekund senere hogger det i, og bremsen hylar i det fisken bråsnur mot det trygge.

Men seansen blir kortvarig. Et øyeblikk senere river den seg av og blir borte for aldri å vise seg igjen.

HEITE KULPER OG LOMBOLER

Her i nord har vi et dialektord som springer ut fra det samiske navnet for små vann som elva renner igjennom.

Vi kaller det for lomboler, og nedover vassdraget her er det flere av dem.

Mens vi fortsetter videre nedover mot disse, flyr en fugl over tretoppene i rask fart. Med jevne mellomrom stuper den ned, og da høres en vibrerende lyd i raskt tempo, som et langtrukket andekvekk i heftig turbulens. Enkeltbekkasinen har meldt sin ankomst, med sine spillende stjertfjær i flukt. Vi ønsker den velkommen tilbake.

Enda høyere oppe seiler det en rovfugl på stive vinger, med mørk fjærdrakt og lyse tegninger bak. Den setter kursen bortover mot et velkjent berg borte i lia. Det er fjellvåken som er tilbake på sin faste reirplass. Sommeren er virkelig like rundt hjørnet! Det er en fryd å vandre igjennom skogene nå.

Det ligger fremdeles noe is igjen når vi kommer ned til første lombola. Her står det fisk hele vinteren

igjennom, og livnærer seg på hva enn elven har å by på. Fisk med fin størrelse og som er sulten etter en lang vinter. Og nå på denne tiden, før folk flest begynner å fiske, så er de enda mange. Og mange av dem har nok glemt hva en fiskekrok er.

Et annet privilegium er alle de ekstra fiskeplassene som nå finnes. For selv om årets vårflom er av den sparsomme sorten, er elva stor nok til at den former kulper og brekk som ikke eksisterer på sommeren. En tørr torvkant kan nå være forvandlet til

kanten av en renne. Og der under, tett inntil kanten, kan vannet lage en stille lomme. Kanskje perfekt for en jaktete ørret, som vil spare krefter i det kalde vannet.

ÅRETS FØRSTE STANGØRRET

Jeg står i lombolas innløp og iakttar vannets bevegelser. Sommerstid renner vannet kun i en smal stripe her, med grunner av grus som stikker opp på hver side.

Nå derimot, er sommerelva omformet til dyprenna i en ellers så brei elv.

ELVEKJEFTEN:

Der isen ennå ligger på innsjøen, mens vannet renner fritt nedenfor.

Rolig og stritt vann, renner her side om side.

Som en langviser gjør jeg systematiske kast nedover. Et par ganger er jeg borti bunnen og drar med meg noen grønne, slimete alger til land. Men så, på sjette kastet, skvetter jeg til idet en stor ørret spretter opp av vannet rett foran stangtuppen. Den hogger seg fast i sluken under et makeløst hopp, alt i en og samme bevegelse!

Så slår den med sporden og raser ut. Jeg svarer med å løse på bremsa

slik at den får nærmest frie tøyler. Det aner meg at denne rakkeren ikke sitter særlig godt. Dermed følger en forsiktig kjøring, der jeg gjør alt for å behandle den skånsomt. Fisken er sprek og gjør noen ville utras, men det varer likevel ikke lenge før den gir opp og legger seg over på siden. Da drar jeg den forsiktig mot meg og fanger den med en utstrakt hånd.

Et nydelig eksemplar av årets første ørret på stang. Med blasse småprikkete farger, nettopp slik som resten av naturen er rundt oss. Used-

vanlig brei over ryggen til å være en støing, og heller tett og kompakt som en liten vedkubbe. Den har nok ikke hatt problemer med å skaffe seg føde i vinter, denne karen.

Så løsner jeg forsiktig sluken som sitter løst i en enkel krok, i skinnet oppe på snuten. Denne ørreten skal nok få friheten tilbake. I noen sekunder står den rolig i det løse grepet mitt, før den forstår at den atter er fri. Så gjør den noen myke bevegelser med sporden, og svømmer rolig ut i det enda iskalde vannet. ●

> FEM TIPS TIL VÅRØRRETEN

- Sløyf stritt og grunt vann, og let opp stille kulper og dyprenner i elva.
- Noen kast langs iskantene kan by på morsomme overraskelser.
- Kom deg i elva så tidlig som mulig, mens det ennå ligger is på vannene.
- Prøv å dra markangelet langs iskanten i stille vann.
- Med større vannstand om våren blir fiskeplassene flere, og fisken kan stå der den ellers ikke gjør til vanlig.

> I ENDEN AV SNØRET

Ørreten kan trenge litt hjelp til å få instinktene i gang i det kalde vannet. Da er sterke farger tingen. Farger som gult, grønt og oransje, er sjeldent et dårlig valg. Sluker som beveger seg på en pirrende måte, selv da du sveiver sakte, kan også være utslagsgivende.

A photograph of a snowy forest landscape. In the foreground, there is a thick layer of white snow. Several evergreen trees, likely spruce or fir, are scattered across the scene. Some trees are in sharp focus, showing their green needles, while others in the background are slightly blurred. The sky is a pale, overcast white. The overall mood is quiet and wintry.

SKOGENS GALE KONGE

Vi lever i en verden full av maktsyke ledere og politikere. Jeg har møtt på skogens gale konge, en selvutnevnt enehersker som jager både mennesker og dyr ut av riket sitt.

Tekst og foto: Jonas Janss Haugli

FRYKTER INGEN:
Verken to- eller firbeinte er
trygge for en spillgal tiur.

Det er en kald seinvinterdag og sola glimter mellom de høye grantoppene. Jeg er i Oslo-marka, til fots i en hardpakket skiløype, med kamera i sekken og med håp om å få en naturopplevelse utenom det vanlige.

Etter en times gange spenner jeg på truger, forlater løypa og går innover i skogen. Noen hundre meter videre når jeg målet: En liten lysning og et yngre plantefelt med gran. Biologisk sett uinteressant, men akkurat her har en av skogens mest majestetiske dyr sitt rike. Av størrelse rekker han meg kun til knærne, men går likevel fryktløst til angrep på mennesker, hunder – og til og med biler. Mange har nok allerede skjönt hvem det er snakk om: En spillgal tiur.

HORMONBOMBE

De fleste har hørt om, og kanskje selv opplevd, spillgalskap hos storfugl. Og ja – også røya kan bli spillgal. Hun blir, i motsetning til tiuren, tam i møte med mennesker.

Tiuren stjeler derfor de fleste overskriftene. Jevnlig dukker de opp i nyhetene, med videoer av angrep på skiløpere, turgåere og syklist.

Det kan være en skjellsettende opplevelse. Tiuren er en kraftig fugl, med et tungt våpenarsenal. Nebbet kan hakke en til blods, og med vingene kan den gi selv et menneske skikkelig juling. Men hva er det egent-

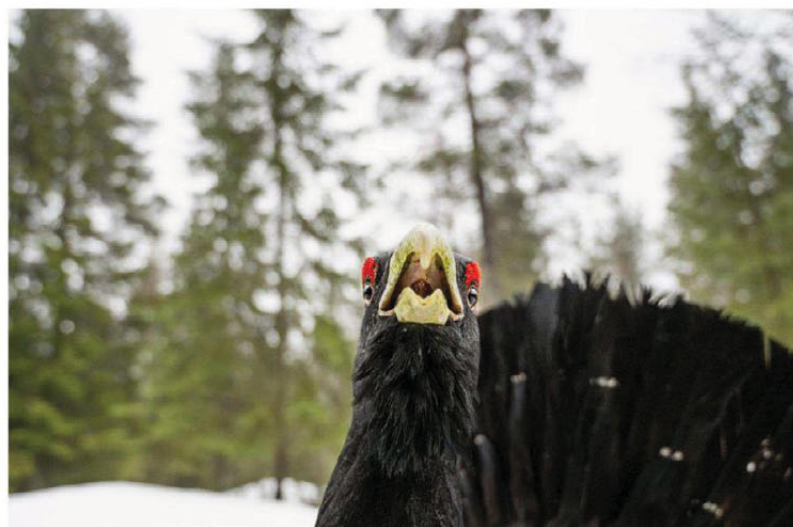
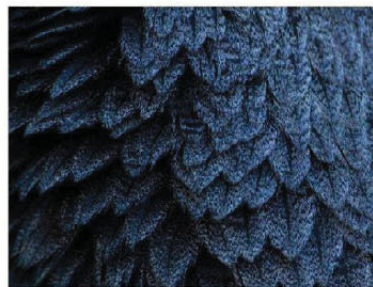
KAMPKLAR:
Så fort tiuren oppdager inn-trengere, kommer han løpende og vil slåss.

STASELIG:
Tiuren blåser opp fjædrakta for å gjøre seg stor.

NÆRKAMP:
Kommer tiuren tett på, vil han ta i bruk både nebb og vinger når han slåss.

lig som har skjedd med disse tiurene, som gjør at de angriper oss mennesker?

Noe sikkert svar finnes ikke. Men man vet at de har ekstra mye hormoner, omtrent fem ganger mer testosteron enn normalen. En vanlig oppfatning er at de er på hevtokt etter at leiken deres ble hogget, men så direkte henger det ikke sammen. Hel-

ler ikke et overskudd av hormoner fra leiksesongen gir en tilfredsstillende forklaring. Spillgale individer kan være aggressive hele året, men har ofte en pause om sommeren.

En finsk studie la fram to teorier på hva som kan ligge bak spillgalskap: Hormonforstyrrelsen kan være et arvelig trekk, og/eller at ungfuglene ikke lærer seg å gjenkjenne en voksen tiur, og derfor utviser aggresjon også mot andre arter. Hos storfugl er det røya som står for ungplass, og hvis bestanden er lav, er det en sjanse for at kyllingene ikke blir eksponert for en tiur. Denne teorien støttes av at både spillgal tiur og røy ikke klarer å skille mellom en voksen tiur og andre arter; en spillgal røy kan faktisk legge seg i paringsposisjon foran et menneske. Og sannsynligvis har spillgalskap også en sammenheng med den intensivt drevne skogen jeg står i.

KLAR TIL KAMP

På skogbunnen finner jeg store, dinosaurlignende spor i snøen; Jeg er på rett plass. Fra den tette skogen bak meg hører jeg plutselig et hyl. Kan det være tiuren som har angrepet? Tvilen varer ikke lenge. Noen roper høyt: «Flytt deg, drittfugl!», og kaver av gårde på ski. Kort etter hører jeg tiuren spille seirende med sine karakteristiske klikke- og skrapelyder. Lyden blir stadig høyere og høyere. Så

kommer tiuren ut fra den tette gran-skogen. Han blåser opp fjærdrakten og sleper vingene i snøen. Det er et mektig syn. Halevifta er brettet fullt ut, og det skinner av grønt i brystfjærene.

Tiuren er råsterk og rasende, og kaster seg fram mot meg. Selv om jeg rager høyt over ham, er det en skremmende opplevelse. Han presser seg fram for komme nærmere nok til å nå meg med vinger og nebb, men jeg holder ham på avstand med en kjepp. Innimellom tar han noen skritt tilbake og framfører spillet sitt, og jeg tar bilder. Kampen blir kort, for jeg trekker meg snart tilbake for å la ham være. Mens jeg går, kan jeg se ham stå igjen og spille triumferende, i ensom majestet.

SKOGBRUK OG SPILLGALSKAP

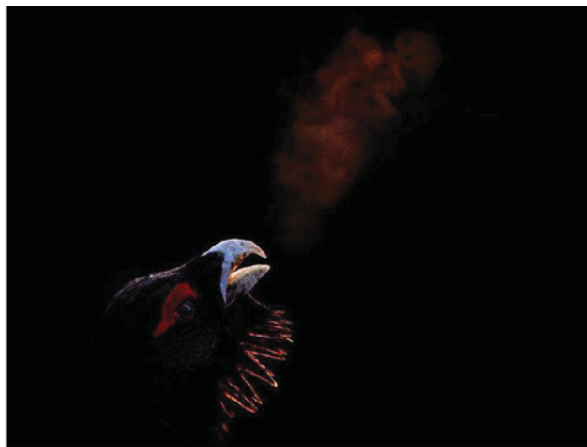
Skogsområdet denne tiuren forsva-
rer, kan være et godt bilde på hvorfor

spillgalskap ikke dør ut. For tiur hører til i gammelskogen. Enhver skogsfugl-jeger eller leik-tilskuer vet at verken hogstfelt eller ungskog gir uttelling når du ser etter storfugl.

Spillgale individer derimot kan slå seg til i unge granplantasjer så vel som i mer urbane strøk. Dermed går de glipp av røyene, som kun kommer til sentrum på tiurleiken for å pare seg. Moderne skogbruk kan ha endret på dette.

Med mindre gammelskog og mer oppstykket habitat, er leikene blitt færre, og sjansen for at de spillgale tiurene blir oppdaget og valgt av røya er blitt høyere. Dermed får flere spillgale individer videreført sine gener. Med andre ord kan kanskje moderne skogbruk legge til rette for en økning i antall spillgale individer av storfugl.

MYSTISK OG MAJESTETISK: Tiuren er en av skogens aller flotteste fugler.

► MØTER DU EN SPILLGAL TIUR ...

- Bør du bruke en kjepp å forsvare deg med, heller enn spisse gjenstander som ski og staver
- Ikke stress tiuren unødvendig lenge
- Observer på avstand og nyt naturopplevelsen!

RIKS-BIOLOGEN

Dag Hessen holdt på å omkomme i en orkan på Norefjell, men klarte seg, ble riksbiolog og en av landets mest respekterte sakprosa-forfattere.

Tekst og foto: Tom Schandy

En dag i slutten av januar. Dag Hessen og samboeren planlegger en skitur til Høgevarde på Norefjell. De pakker med seg sovepose, spade, klær, samt kart og kompass. Da de kommer opp på snaufjellet, begynner det å blåse mer enn vanlig. De stopper og tar på seg mer tøy. Og det gjør de lurt i, for bare et kvarter senere er det umulig å kle på seg. Vinden øker i styrke, snart er det orkan. Et inferno i hvitt. Umulig å se noe som helst. Hva gjør man da? Jo, grav deg ned i tide, heter det i fjellvettreglene. Så de graver ei hule i en snøskavl.

Dagen etter er det like ille. De begynner å gå, men ser ingenting. Dag er sikker på at dette er hans siste skitur. Da ser de plutselig ei hytte. Til alt hell er et av vinduene ikke dekket av en lem. Dermed kommer de seg inn. Uværet fortsetter, og først etter tre dager blir de reddet av helikopter og en snøscooterpatrolje.

RIKS BIOLOG:
Professor og
forfatter Dag
Hessen har
satt spor etter
seg i norsk
offentlighet.

Dag har forfrosset fingrene under all gravingen med tynne skihansker. De får etter hvert enorme blemmer, etter noen dager blir de svarte – og neglene faller av. Legen begynner å snakke om å amputere åtte fingre, men Dag nekter. Heldigvis, for etter

>>>

GLAD I SNØ: Dag elsker skilivets gleder og går gjerne fem-seks mil i uka når det er forhold til det.

hvert begynner han å kjenne smerte i fingrene. Og jo mer smerte, desto gladere blir han. Da vet han at det tross alt er følelse i fingrene.

OVERLEVDE

Kontrasten kan ikke være større enn til der vi sitter på en kolle i Nordmarka og ser ned på Bogstadvannet – i flott høstvær. Dag viser fram fingrene som legen ville amputere. Det er nå 30 år siden den dramatiske episoden på Norefjell.

Vi skal være glade for at han ikke omkom i orkanen, for i løpet av de 30 årene som har gått siden hendelsen, har han blitt en prisbelønt professor og forfatter som årlig yter tilskudd til en stadig voksende flora av sakprosabøker. Dag Hessen advarer oss alle – og ikke minst politikerne – om både klimakrise og naturkrise. Han har akkurat kommet med ei bok om naturfilosofen Peter von Zapffe, og i fjor kom boka «Jervesporet».

Til daglig er han professor i biologi ved Universitetet i Oslo. Han er 68 år, men har ikke planer om å gi seg riktig ennå, forsikrer riksbiologen som

stadig er på TV og radio og forteller nøkternt hva som skjer rundt oss.

LYKKELIG OPPVEKST

Dag Hessen er fra Lillehammer. Han hadde en lykkelig oppvekst. Foreldrene var ikke ekstreme naturmenesker, men de tok Dag med seg på tur. Og da gjerne på ski vinterstid, til Nordseter. På sommeren dro de til Sunnmøre, hvor faren kom fra. Der lærte Dag praktiske ting – og nøydsomhet.

Han søkte tidlig ut i naturen og var med å starte både fugleforeningen på Lillehammer og den lokale Natur og Ungdom-avdelingen.

– Jeg ville bli feltbiolog, forteller han. Etter et år i militæret på Setermoen, bar det rett til Universitetet i Oslo og biologistudier. I 1982 tok han hovedfag i zoologi, i ferskvannsökologi. Og fire år senere ble det også doktorgrad i ferskvannsökologi.

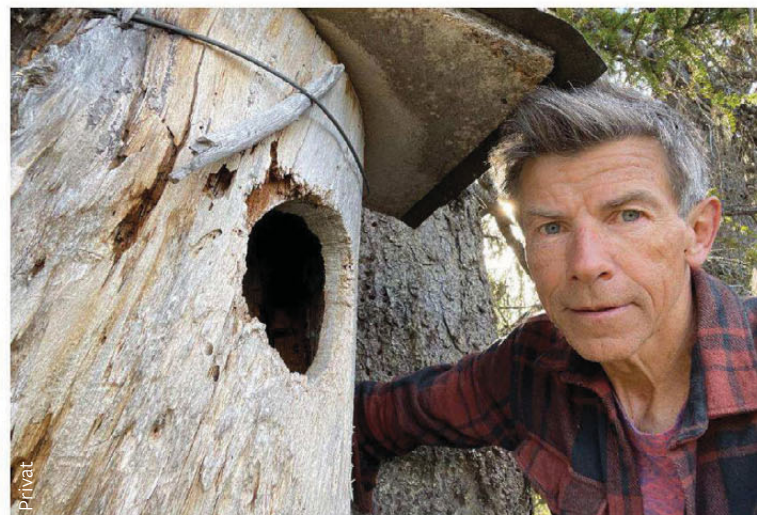
LESERINNLEGGET

Etter noen få års jobb i Norsk institutt for vannforskning (NIVA), var han så heldig å bli professor. Det var

POPULÆR: Hans mange bøker om naturkrise og klimakrise har blitt tatt godt imot av både folk og kritikere.

i 1992, da var Dag 35 år. Han hadde kanskje vært en anonym forsker som allmennheten ikke kjente til – om det ikke hadde vært for et leserinnlegg.

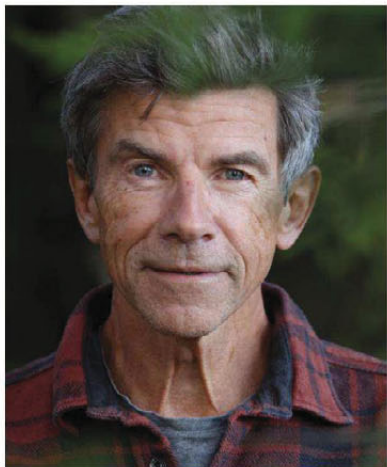
– Jeg sendte inn et leserinnlegg til Aftenposten – om veibygging. Etterpå ble jeg kontaktet av debattredaktøren som lurte på om jeg ville ha en fast spalte i avisa. Og det kunne

FUGLETITTER: Dag Hessen har alltid vært interessert i fugler og var med på å stifte fugleforeningen i Oppland.

«Jeg føler et slags slektskap med jerven.

► PRISBELØNT FORFATTER

Dag Hessens formidlingsglede har gitt ham mange priser. Han har blant annet fått Norges forskningsråds formidlingspris, biomangfoldsprisen, Fritt Ords honnør-pris og ikke minst Brageprisen for «Verden på vippepunktet».

jeg jo ikke si nei til. Og det var denne spalten som førte meg inn i bokenes verden. Jeg ble nemlig kontaktet av et forlag som lurte på om jeg ville skrive ei bok for dem. Jeg var glad i å skrive, så dette passet meg bra. Bokas tittel var «Det tapte paradisi» og kom i 1997, forteller han.

Dermed var kursen staket ut. Nå har han skrevet 30 bøker og har ikke tenkt å gi seg med det.

PÅ SPORET AV JERVEN

Hessen er glad i fjellet, og hans favorittdyr er uten tvil jerven.

– Ja, den holder jeg høyt hevet. Jeg føler et slags slektskap med jerven. Den vandrer inne på viddene og representerer det ville og mystiske.

Høsten 2023 ga han ut boka «Jervesporet. Jakten på dyret, meningene og minnene i en krypende natur».

Det er hans mest personlige bok. Ønsket om å møte jerven er rammefortellingen i denne boka, men samtidig filosoferer han om tiden som går og alle forandringene vi ikke kan stoppe.

I boka forteller han om en jerv som klatret opp på en spektakulær fjelltopp. Var det for å se utsikten?

– Ja, det er verdt å spekulere over det. Av og til kan det være for å se etter rein, men ikke her. Kanskje det var en manifestasjon av livslust? Vi skal ikke gjøre dyra for like oss, men vi skal heller ikke gjøre dem for ulike. Jerven har mye av de samme følelsene som oss, forklarer professoren, som smilende legger til at det koker over av bokideer.

– *Hvordan rekker du alt?*

– Jeg er ganske effektiv og kan fokusere når det trengs. Jeg skriver litt

FAVORITTEN: Jerven er Dags favorittdyr. Han har også gitt ut en bok om det myteomspunne dyret.

på jobb, litt om morgenen – og mye i regnværshelger.

NATUR- OG KLIMAKRISE

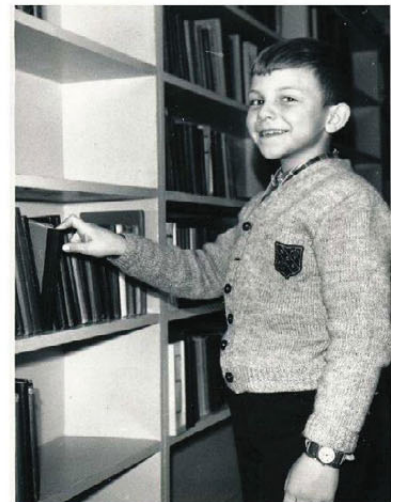
Først og fremst er han riksbiologen som uttaler seg om naturkrisen og klimakrisen.

– De to henger nøye sammen, forklarer han. I boka «Verden på vippepunktet» tar han bladet fra munnen og forteller hvordan det står til med natur og klima – og hvor ille det kan gå. – Vi må nok ererkjenne at naturen er dynamisk og at det ikke er mulig å komme tilbake til slik det så ut for 100 år siden, forteller han.

Problemet er at de fleste artene går tilbake.

– Ofte er det fokus på de sjeldne spesialistene i norsk natur, men jeg tror nøkkelen er å ta vare på større, sammenhengende naturområder.

Privat

➤ NATURFAGTIMEN

Dag husker godt første timen med en ny naturfaglærer på skolen. Dag satt ved siden av en annen elev og skravla. Da sa læreren morskt fra kateteret: «Du der, kom deg ut. Har ikke du bruk for biologien, har ikke biologien bruk for deg».

Dag humrer over dette i dag. Tenk så feil læreren kunne ta. Læreren fikk dessverre aldri oppleve Hessen i sitt ess – som nasjonal naturformidler.

Ifølge den nye internasjonale naturavtalen skal vi nå verne 30 prosent av arealet. Da er det viktig at vi ikke slår oss til ro med bare å verne fjellområder og arktisk natur, men også de biologisk rike lavlandsområdene.

Dag Hessen mener det handler om at vi i større grad må debattere hva slags samfunn vi ønsker

– Alle mener at det må en kursendring til, men det er forskjell på liv og lære, i hvert fall i politikken. Det er et dilemma at det grønne skiftet krever store arealer og masse energi. Vi har ingen klar alternativ samfunnsmodell og henger fortsatt fast i den gamle vekstmodellen.

– *Har vi nådd vippepunktet?*

– Nei, heldigvis ikke. Det kan fortsatt gå bra, sier Dag og forsikrer oss om at han tross alt er optimist og ingen dommedagsprofet. ●

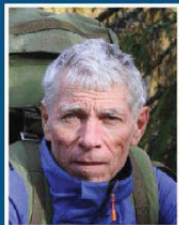

Privat

EKSPEDISJON: Dag (til venstre) på ekspedisjon på Svalbard. De to andre er Alexander Eiler og Laurent Fontaine.

SLIK MESTRER DU NATUREN

I en ny artikkelserie deler friluftsveteran og mangeårig redaktør i Villmarksliv, Dag Kjelsaas, sine beste tips om hvordan du kan takle utfordringer og trives i naturen. Med sin omfattende erfaring som en av Norges fremste allround-eksperter på friluftsliv, guider han deg til å leve i og av naturen på en trygg og berikende måte. Få praktiske tips og inspirasjon av en av landets mest kunnskapsrike naturentusiaster!

SKAL

MED I SEKKEN:

Bruk gjerne digitale hjelpemidler, men ha alltid også et kompass med på turen.

UTEN RETNING, UTEN DEKNING

FINN FRAM I VILLMARKA

De fleste av oss som har fartet mye i skog og fjell har en eller annen gang kjent på den vonde følelsen når man har gått seg bort. Da gjelder det å ta de riktige valgene!

Tekst og foto: Dag Kjelsaas

BLI ELLER GÅ VIDERE: Mange forhold spiller inn når det avgjøres om turen skal fortsette i ukjent terreng, eller det skal slås leir. Er man flere, kan nummer to passe på at marsjretningen holdes.

➤ FØR OG MENS DU ER PÅ TUR

- Studer kart over området så du på forhånd er kjent med terrenget.
- Ta med kart og kompass og lær deg bruken.
- Last ned en god turkart-tjeneste.
- Lær og følg fjellvettreglene.
- Sjekk terreng og kart ofte underveis.
- Ha med fulladet mobil og powerbank.
- Merk deg kjennemerker du passerer underveis på turen.
- Snu deg og se hvordan terrenget vises om du må gå motsatt vei.

På tross av at de fleste har mobiltelefon med apper som skal hjelpe oss med å finne veien, er det hvert år hundrevis av personer som går seg bort på tur i norsk villmark. Noen er uerfarne, har dårlig utstyr og er lite

forberedt på å gå utenfor sti og vei. Andre er garvede turfolk, jegere, fiskere eller bærplukkere.

I vår digitale tidsalder er det lett å stole blindt på at mobiltelefonen eller superklokka kan hjelpe oss ut av nesten alle situasjoner i livet. Å betrakte

kart, kompass og «gammeldagse» råd om ferdsel i naturen som utdatert, er en stor feil, og faktisk årsaken til at mange går seg bort.

Riktignok finnes det i dag blant annet apper som «Hvor», som fungerer også der det ikke er mobildek-

FRODIGST

MOT SØR:

Studerer du grantrær på relativt flat mark, vil du se at det er frodigst og tettest med greiner mot sør.

FØLG BEKKEN:

Bekker fører til daler og elver eller vann. Følger du vassdraget nedover, finner du ofte stier eller veier.

FINN HIMMELRETNINGENE: Maurtuer er nesten alltid bygd mest ut og vendt mot sør.

ning, men det er verdt å minne om at ting kan mistes, at batterier kan bli utladet og at mange duppeditter ikke tåler vann. Stol derfor ikke hundre prosent på digitale hjelpemidler når du er på villmarkstur!

LES TERRENGET

En av flere gode forberedelser før man legger ut på tur i ukjent terreng, er å studere både kart og satellittbilder. Bruk litt tid på å se etter markerte trekk i terrenget som vann, elver, fjelltopper, store myrer og menneskelige inngrep som veier og kraftgater. Hvor er det bratt, og hvor er det flatt?

En prat med folk som er kjent i området vil også alltid være nyttig. De kan for eksempel gi tips om hvor

SLITEN: Om du går deg bort: Ikke slit deg helt ut før du finner ly for natta.

det er vanskelig å ta seg fram eller farlig terreng. Når man vet at man er godt forberedt, vil dessuten turen bli mer avslappet.

På vei inn i et område er det lurt å merke seg viktige trekk i terrenget. Det kan være både store og små detaljer, som ei diger tørrfuru, markerte åser eller fjell, bekker og vann.

Et knep på vei innover i skog eller fjell er også å snu seg og studere terrenget man kommer fra med jevne mellomrom. Nyten av det forstår du hvis du skal tilbake samme vei som du har gått inn.

KART OG KOMPASS

Kart og kompass er noe av det viktigste du har av utstyr i sekken på tur i

villmarka. Da snakker jeg om fysiske og ikke digitale utgaver. Så må en selvsagt ha erfaring i å lese kart og i bruk av kompass. Selv har jeg i alle fall en gang i uvær opplevd at disse hjelpemidlene reddet meg fra en livsfarlig situasjon. Sånt glemmer man ikke.

Når du vet hvor du skal, tar du ut en kompasskurs. Det sikreste er å sikte seg inn mot markerte punkter i terrenget som helst ikke ligger mer enn et par kilometer unna. Det kan være tjern, topper eller bekkemøter. Når du er sikker på å ha nådd et delmål, gjøres det en ny etappe mot et nytt punkt.

I tåke eller uvær kan du finne siktepunkter som trær eller steiner i

marsjretningen, og gå mot disse uten å nistire på kompasset hele tiden. I snøstorm eller tett tåke kan det derimot være nødvendig å holde kompasset foran deg hele tiden. Da bør du også være oppmerksom på at du i sterk sidevind har lett for å dreie litt med vinden.

GÅTT VILL

Usikkerheten som sniker seg mer og mer innpå når du har gått deg vill, kan ende i en lammende frykt. Enkelte begynner å løpe eller gå i

rasende tempo uten å ha vurdert nøye i hvilken retning det bærer. Det riktige er å stoppe opp, sitte ned og i første omgang roe seg helt. Er det flere sammen, må man for all del unngå å krangle eller skille lag. La tankene roe seg og glem hvem som tok feil veivalg.

Etter hvert gjelder det å tenke nøye over situasjonen. Selv har jeg erfart at å tenne opp et bål, spise litt mat og drikke for å opprettholde væskebalansen gir et bra grunnlag for å ta rette avgjørelser. Den første

DRIKK: Nok væsketilførsel betyr mye for at du både fysisk og psykisk skal takle en gått-deg-bort-situasjon.

avgjørelsen dreier seg om hvorvidt man skal fortsette å gå eller bli på stedet. Finnes det med rimelig sikkerhet et vassdrag, en vei eller tydelig sti i en retning man er sikker på, kan det rette være å gå til man treffer på denne.

PÅ STEDET HVIL

Ingen slike hendelser er helt like, men i en alvorlig situasjon er det oftest best å bli på stedet. Det gjelder særlig hvis det snart blir mørkt, dersom man er skadd eller utslitt,

VANSKELIG: Når tåka kommer sigende, bør den som er på villstråk sterkt vurdere å slå seg til ro. Da er det vanskelig å finne tegn i landskapet som kan lede i riktig retning.

eller hvis været er dårlig. Går du videre vil du dessuten kunne rote deg mer bort.

Om mulig, vil det på et tidspunkt være riktig å varsle i mobiltelefonen om hva som har skjedd. Da må du kanskje gå opp på en topp for å få dekning. Får du kontakt med en som er lokalkjent, kan du da kanskje få greie på hvor du er når landskapet beskrives.

NATURENS VEIVISERE

Om avgjørelsen din er å fortsette turen og været er klart, kan det være lurt å gå oppover for å finne et utsiktspunkt. Kanskje får du øye på et vann, ei kraftlinje, ei hytte eller en markert fjelltopp som du kan kjenne igjen på kartet. I mange tilfeller vil det i neste omgang være formålstjenlig å bevege seg mot daler og elver, der det gjerne også er veier eller stier.

I uoversiktlig terreng kan det være lurt å følge nedover en bekk for å nå lavere områder og forhåpentligvis finne ut av situasjonen. Husk samtidig at det er viktig å bruke sunn fornuft for å unngå stup og farlig, bratt terreng.

Den som går uten kompass eller GPS vil i mange tilfeller gå i ring, særlig i tåke eller på vinterføre der alt er hvitt. Hvis vinden er stabil, kan vi bestemme oss for en kurs, og så sørge for at vinden under forflytningen treffer oss i den samme vinkelen hele tiden. Dette er en usikker metode, men den kan fungere under stabile forhold, og dersom terrenget er relativt flatt. I daler og rundt markerte høyder vil vinden ofte dreie i retning.

FINN HIMMELRETNINGENE

Uten GPS eller kompass kan du finne himmelretningene på flere måter. Det er ganske enkelt når sola er oppe og viser sør midt på dagen. Har du et armbandsur med visere, legg det flatt og la timeviseren peke mot sola. Sør er da midt mellom timeviseren og

➤ NÅR DU HAR GÅTT DEG BORT

- Stopp. Ro deg ned. Spis og drikk.
- Tenk nøye over hva som har skjedd.
- Vurder om du kan finne tilbake til der du sist var på rett vei.
- Slå nødleir før du er utslitt, hvis du er skadd eller det blir mørkt. Du kan rote deg ytterligere bort hvis du fortsetter uten aning om hvor du er.
- Om mulig, send melding om situasjonen. Innhent råd fra kjentfolk.

tolv på urskiva. (Ettallet hvis det er sommertid.)

Er det stjerneklart kan du finne retningen mot nord hvis du vet hvordan Karlsvogna (Store bjørn) ser ut. Tenk deg at du forlenger linjen mellom de to fremste stjernene i vogna omtrent fem ganger. I dette punktet ser du den sterke Nordstjernen.

Finner du maurtuer, er disse vanligvis plassert mot sør. Et annet tegn er at baret på graner som vokser på flat mark er frodigst og tettest i sørlig retning. Lav som vokser på stammene, vil du derimot finne mest av på nordsiden. ●

Tekst:

Knut Brevik

Foto:

Knut Brevik,
Randulf Valle,
Christer
Rognerud,
John Arne
Tungen, Alfa
sko, NTB,
Wikimedia
Commons

GUIDE TIL FJELLSTØVLER

GODT SKODD TIL ULIKE BEHOV

I dag lages stadig flere fjellstøvler i syntetiske materialer eller med en kombinasjon av lær og syntetiske stoffer. Slike sko trenger noe mindre vedlikehold enn lærstøvler, men også de bør rengjøres og impregneres med spray.

Noen få sko skal ikke impregneres, bare vaskes. Sko med syntetmaterialer eller tekstiler er avhengige av membran for å være vanntette, og membranen vil slites og til slutt punkteres til slutt.

STØVLER MED MEMBRAN

Det er Gore-Tex som er den mest anerkjente membranen, men membraner fra andre leverandører kan også fungere bra.

Lærstøvler, støvler med membran eller kombistøvler; modellene er mange. Fjellskoene er uansett det viktigste utstyret du kjøper deg!

Membran er en slags tynn sokk, full av mikroskopiske porer, som transporterer bort fukt (vanndamp), samtidig som det hindrer vann i å trenge seg inn gjennom materialet.

Den ligger mellom ytterstoffet/læret og foret i støvelen. Det kan gå hull på membranen, slitasje, stein og annet som kommer inn i skoene, ligger og gnager mot den.

STØVLER I LÆR

De tradisjonelle, lave lærstøvlene

fungerer fortsatt godt. Spesielt de stivere modellene må gås inn for å sitte godt.

Læret krever jevnlig vedlikehold, men er ikke avhengige av membran for å være tilstrekkelig vanntette. Forsvarets marsjstøvel i lær er av denne typen, lette og behagelige, men sålen er ganske tynn, noe som kjennes i grovsteinet terreng.

Skaftet er langt, men for mykt til å gi særlig ankelstøtte. Det gir heller ikke særlig beskyttelse av foten.

Fungerer best når sekken ikke er særlig tung.

HØYE FJELLSKO

Eller jaktstøvler om du vil: Lærstøvler som går godt opp på leggen, er et godt valg om du skal gå mye i myr og vått terreng. De letteste modellene har lite ankelstøtte og beskytter ikke foten i særlig grad. De kraftigste gir god beskyttelse og støtte, men er svært tunge, ikke minst om de blir våte. Kan øke med opp til 200 gram per støvel! I høyfjellet er annet, lettere fottøy ofte å foretrekke. Gjerne med kortere skafthøyde.

Det viktigste er uansett at du finner ut av hva ditt støvelbehov er, og starter letingen.

FULLÆR

Fullær er den ytterste delen av læret og den glatte overflaten kalles narv.

Narven har god vanntetthet, og materialet brukes både til fjell- og jaktstøvler. Fullær kan impregneres med flytende impregnering eller spray. Noen skoprodusenter påpeker at det er viktig å bruke spesialimpregnering for sko med Gore-Tex-membran. De fleste anbefaler også voks for å holde læret vanntett og smidig.

NUBUK

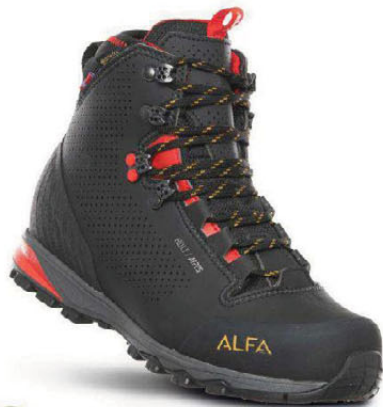
Nubuk er fullær hvor narven er børstet opp. Det gir en ru overflate hvor rifter og skader ikke vises like godt, men vanntettheten reduseres. Nubuk er svært vanlig på lærsko med membran. Her anbefales flytende impregnering for nubuk – gjerne i to omganger. Det er ingenting i veien for å behandle nubuk med voks, men den børstede overflaten blir da noe glattere. Spesielt kan eldre sko ha godt av en runde med voks.

IKKE KJØP FJELLSKO BRUKT!

Det er dumt å kjøpe sko som andre har gått inn. Det beste er å handle fjellsko i en sportsbutikk med godt utvalg. Ta med egne sokker og sett av god tid til å prøve. Ta gjerne på sekk med noe vekt i, og gå en tur i trappene. Skoen skal ikke klemme på tærne, men den skal heller ikke kippe på hælen. Den bør føles god på og slutte rimelig tett rundt foten, uten at det føles trangt. Finner du ikke riktig størrelse, kan det være at modellen ikke passer. Sko lages med ulike passformer, og alle modeller passer ikke til alle føtter. Spesielt gjelder dette bredden. Nordmenn har gjerne brede føtter, og mange kan få det trangt sideveis i sko lagd for søreuropeere.

1

PLASTSTØVLER

Fjellstøvler i plast er spesialfottøy for fjellturer, brevandring og isklatring. De gir svært god ankelstøtte og beskytter foten godt. Dessuten er de varme, og normalt svært vanntette. De krever minimalt av vedlikehold og har gjerne uttakbar innersko. Lite egnet til mer normale friluftaktiviteter.

2

STORE FORSKJELLER

Fjellsko bygges på ulike lester, noen for brede føtter, andre for tynne føtter, noen med god plass i tåpartiet, mens andre igjen er høye. Derfor er det så viktig at du prøver ulike typer.

Husk også at de lages ulike sko for herrer og kvinner, igjen fordi vi ikke har like føtter. Og et vanlig råd er å velge en størrelse større enn du vanligvis gjør, da føttene ofte sveller litt etter noen timer på tur. Et annet vanlig råd er å måle fotlengden din fra hæl til tå, og så legge på 2 cm. Og deretter velge størrelse. Flere skofabrikanter har tabeller med lengde på fot og anbefalt skostørrelse.

4

VEKT VIKTIG

Ikke velg tyngre og kraftigere fottøy enn du trenger; tunge sko gjør deg fortere sliten. Det sies at en kilo ekstra på føttene krever like mye energi som fem kilo ekstra i ryggsekken. Dette er godt dokumentert gjennom kontrollerte forsøk, selv om forholdstallet kan variere fra rundt tre til nærmere sju.

Det er altså gode grunner til å være bevisst på vekten til fottøyet du velger. Et par høye, fôrede lærstøvler kan fort veie over to kilo, mens et par terrengjoggesko kanskje ikke veier mer enn 700 gram. Vektforskjellen tilsvarer over seks kilo ekstra i ryggsekken, og dersom de fôrede jaktstøvlene blir våte, vil forskjellen fort bli enda større.

3

INNGÅING

Start med korte turer. Sett gjerne på gnagsårplaster eller sportstape på steder du normalt får gnagsår. Det tar noen turer å gå inn stive lærstøvler. Støvler med mykere konstruksjon trenger knapt inngåing, men det er greit å finne ut om de føles gode på foten – også etter noen kilometer.

Ikke gå inn i våte støvler som var rådet tidligere. Du risikerer å ødelegge støvlene.

Synes du skafet virker for stivt og ubehagelig? Da kan du la være å snøre de siste tre hullene/snørekrokene, så myker du opp skafet naturlig gjennom bruk.

Terrengjoggesko gir ikke samme beskyttelse for foten, men med lett sekk kan de fungere bra.

5

STIV SÅLE

Jo tøffere terreng du skal gå i, jo stivere bør sålen være. Både med tanke på rullemotstand og vridningsstabilitet. Til topturer og tinderangling er det greit med en stiv såle som gir godt grep når det skal klatres og klyves. Også om du skal bruke stegjern på støvlene, vil en stiv såle være en fordel.

Sålen bør også være stivere, jo tyngre du er selv og jo tyngre du skal bære. Stor mann med tung sekk i steinur og med joggesko er en øvelse du bare gjør en gang!

6

SÅLEGREP OG SLITESTYRKE

Sålen er viktig på tursko, men hva vi krever av sålen varierer med tiltenkt bruksområde. For turer på grusvei og sti, passer en myk såle. For tøffere fjelltrær med innslag av klyving trengs en stivere såle som ikke bøyer seg unna når du skal finne fotfeste på en liten utstikker.

Ofte kan det være en motsetning mellom stivhet og slitestyrke på den ene siden og friksjon på den andre siden. Noen såler har felter med ulike gummiblandinger for å gi en hensiktsmessig kombinasjon av grep og slitestyrke. Og regelen er at stive såler holder lenge, men gir dårligere grep, mens myke såler slites fortere, men gir ofte bedre grep.

8

MØNSTER

Mønsteret under sålen er også viktig. Grovt mønster passer best i terrenget, mens sko for lufteturer i nabolaget kan ha et finere mønster.

I flatere og mykere terreng er kraftige fjellstøvler ubehagelige å gå med. Da passer det bedre med en tynnere og mykere såle, som gjerne kan være avrundet mot hæl og tå. Myke såler gir bedre grep på våt stein, men slites raskere. En grovmønstrert såle gir best grep i sleipt terreng.

7

DYRT OG BILLIG

Prisene på fjellsko varierer fra 400–500,- for et billig par til 5000,- for de dyreste. Følg med på Prisjakt, sjekk messer eller Outlet-butikker. Blant annet Alfa har en Outlet-avdeling på sine nettsider, hvor de legger ut billige støvler – utgående modeller og demovarer.

Sjekk også Finn.no – ikke for å kjøpe brukte fjellstøvler for det anbefaler vi ikke, men det hender ganske ofte at folk legger ut nye eller tilnærmet nye fjellstøvler der.

Luft føttene!
Det kan redusere
fuktnivået i
støvelen med
opptil 50 prosent
i løpet av
en dag.

9

FUKTTRANSPORT

Lærstøvler har generelt svært begrenset evne til å transportere ut fuktighet. Det svenske arbeidslivsinstituttet gjorde målinger av flere lærstøvler som ble testet med svettende termofot og fikk tilført til sammen 15 gram vann i løpet av 90 minutter. Alle lærstøvlene inneholdt 14 gram vann eller mer da forsøket ble avsluttet. Et par førede lærstøvler hadde faktisk sluppet ut mindre fuktighet enn en gummistøvel som også var med i forsøket. Det spekuleres også i at det meste av fukttransporten ut av lærstøvler går opp langs leggen.

11

IMPREGNERING

En hovedregel ved impregnering, er at det du skal behandle er rent! Følg vaskeanvisning på skoene, ikke tørk dem i tørketrommel og bruk helst den impregneringen produsenten anbefaler. De vil deg ikke noe vondt.

Tekstilsko kan gjerne sprayimpregneres før hver dagstur om du forventer vått underlag eller regn.

Varm opp voksen eller fettet før du masserer det inn i skinnet. Gjenta gjerne behandlingen.

10

RENGJØRING

Etter lengre turer bør fjellstøvlene rengjøres skikkelig. Børst av eller skyll dem lett. Er de svært møkkete, kan en oppvaskbørste og mildt, lunkent såpevann være påkrevd. Det fungerer også på innsiden for å vaske ut skitt og salter fra svetten. Ta gjerne av lissene for å komme til overalt.

Sørg også for at støvlene tørker skikkelig. Ta ut sålen og åpne støvelen så mye som mulig. Er fottøyet svært vått, kan du stappe aviser inn i skoene og la dem stå en halvtimes tid før du tar ut papiret. Men uansett tar det fort minst et døgn før førede fjellstøvler er tørre i romtemperatur.

12

SJEKK FOR SKADER

Når støvlene er rene og tørre, bør du gå over dem og sjekke for begynnende skader. Høykvalitets fjellstøvler er sydd med både to- og tredoble sømmer, og en skomaker kan forlenge levetiden til fottøyet om du leverer støvlene til reparasjon før alle sømmer er ødelagt og læret spriker i alle retninger.

Sjekk også om sålene sitter godt på. Begynner sålen å sprike fra skoen, kan du forsøke å lime, men test reparasjonen med en tur i nærmiljøet før du legger ut på langtur.

Sjekk også lissene. Det er bedre å bytte dem hjemme i ro og mak enn når de ryker mens regnet høljer.

13

LAGRING

Fjellstøvler skal lagres på et luftig, men ikke for varmt sted. Sett ikke fjellstøvlene direkte på gulv med varmekabler. Dette kan redusere levetiden til gummi-sålene. Sett heller ikke fuktige støvler i en rå og kald kjeller. Da kan de mugne eller misfarges.

Støvlene kan gjerne impregneres før de settes bort – og det aller beste er egentlig å henge dem opp i et værelse i huset. Da unngår du museangrep på dem også. Husk å ta opp sålene og sett dem opp i støvelskaftet.

Av John
Arne Tungen
og Aktivt
Testteam

RÅ VINTERJAKKE

Fjellreven er kjent for å levere solide og slitesterke plagg. Flere av jakkemodellene har vist seg å bli nærmest uslittelige klassikere som varer livet ut om en tar godt vare på dem.

Siden tidlig høst 2024 og i vinter har vi testet en ny, rå jakke med syntetisk isolasjonsmateriale som vi vil tro vil slå meget godt av i enkelte miljøer.

Fordelen med syntetisk materiale er at jakken blir lite ømfintlig for fukt. Et annet moment, som kan være viktig for en del brukere sett i et etisk perspektiv, er at det ikke er brukt dun eller fjær i produksjonen. Vi har testet både dame- og herremodellen.

Damemodellen er tydelig formtilpasset og får gode tilbakemeldinger

fra testerne. Litt stor i størrelsene, om du tenker å bruke den som en «vanlig» jakke, kan det hende at du må gå ned en størrelse i forhold til det du bruker til vanlig.

Til turbruk der du kaster jakka utenpå skalljakken, og der du gjerne stapper den ned i sekken mellom slagene, er denne jakka i sitt ess.

Solid utførelse, romslig snitt, takler fukt og tøff bruk veldig godt, generelt gode løsninger og en god hette. God lengde i livet og i ermene.

EXPEDITION MID WINTER JAKKE

www.fjallraven.com/no

Pris: 4 999

Vekt: ca. 1 kg i str. S

Materiale: 100 % resirkulert polyamid

- + God passform, takler fukt og tøff bruk, isolerer godt, god lengde
- Pakker litt mer enn dun

9

GODE VINTERSTØVLER

Det er kanskje ikke Helly Hansen du tenker først på om du trenger nye vinterstøvler, men om du er ute etter denne type støvler, eller boots, så er disse verdt et forsøk.

Arctic Patrol Winter Boots er bygd opp etter en velprøvd «lest» der nedre del av støvlene består av helt vanntett gummi, mens øvre del er av fuktavvisende og pustende tekstil. Sømmer er forseglet og tekstilene er behandlet med fluorkarbonsfri impregnering. Overraskende lette og fleksible på foten selv om støvlene er to-delt slik at innerdelen kan tas ut for tørking eller for å brukes som varmesko inne i teltet eller på hytta.

Tøff design og relativ slitesterk utforming, men sålen blir litt tynn til de kaldeste dagene om du står mye i ro. Sålen sitter godt på

raturen ligger rett under frysepunktet og det fortsatt er en del slaps og vann på bakken.

ARCTIC PATROL WINTER BOOTS

www.hellyhansen.com/no

Pris: 1799

Vekt: ca. 830g

Materialer: 100 % resirkulert fôr, gummi, PFC-fri tekstiler

- + Passform, lav egenvekt, god gå-komfort
- Litt tynn såle

7

ALLSIDIG TURBUKSE

Fjellreven har et imponerende utvalg av turbukser som dekker et vidt spekter av bruksområder.

Siden seinsommeren 2024 har vi testet modellen Kaipak, som kommer i både dame- og herremodell. Damemodellen er tydelig formsydd over hoftene/midjen og har et elastisk panel over korsryggen. Herreutgaven har en rettete form, mens begge har formsyddde knær, sete og innslag av elastiske paneler som gir en god og behagelig passform.

Tykkelse og utforming gir buksene et stort bruksområde og fungerer godt til både turbruk og hverdag. På tørre vinterdager fungerer den også godt, og pusteegenskapene gjør at den fungerer greit under en annen tettere skall-/overtrekksbukse. Godt med lommer, solid utførelse og flere farger å velge blant. Stramming rundt ankene og festekrok til skoreimene. Vi har testet både dame og herreutgaven, damene framhever spesielt meget god passform i livet.

KAIPAK TURBUKSE

www.fjallravenshop.no

Pris: 2299

Materiale: G-1000, 65 % polyester/35 % bomull, stretchpaneler 88 % polyamid/12 % elastan

Vekt: ca. 440g (herre str. L)

- + Kommer i både dame- og herreutgave, flere farger
- God passform, pusteegenskaper, stort bruksområde
- Stretchpaneler gir noe mindre vanntetthet og slitestyrke

DAGSTURSEKK MED STOR KAPASITET

Kyte 36 og Kestrel 38 fra Osprey er henholdsvis dame- og herreutgave av denne sekkemodellen som vi har hatt inne til test det siste halve året. Med en egenvekt på rundt 1,8 kg er dette ingen lettvekter, men her er det først og fremst bærekomfort som imponerer oss.

Rundt 35–40 liter er en fin størrelse på en dagstursekk når du har behov for å ha med deg mer enn bare niste, drikke og et skifte. Oppbygning og kvalitet på Kyte/Kestrel minner mye om det vi finner på større sekker. Testmodellene har vist seg å takle mye vekt og tøff bruk over tid. Gode justeringsmuligheter, solide løsninger, godt med lommer, godt kompresjonssystem, godt med festepunkt og generelt gode løsninger er det inntrykket vi sitter igjen med.

Dette gjør disse modellene til et

sikkert valg for deg som trenger en solid dagstursekk der bærekomfort, volum og slitestyrke er godt balansert opp mot det vi gjerne beskriver som et aktivt, tradisjonelt friluftsliv.

KYTE 36 OG KESTREL 38

www.osprey.com

Pris: 2050

Volum: 36 l / 38 l

Vekt: 1,8 kg / 1,9 kg

Hovedstoff: bluesign, 100 % resirkulert nylon, fri for PFAS

- + Bærekomfort, slitestyrke, stort bruksområde, praktiske løsninger
- Ligger tett på ryggen

Tekst:
Peter Nagy

EXPERIENCE CHEST PACK

ALLTID FOR HÅNDEN

Med Experience Chest Pack på brystet, henter du ting og tang på et blunk. Vesken kan også festes rundt halsen med en halsstropp, eller til midjebeltet på en vader, ryggsekk eller hoftepakke. Vesken har en rekke smarte lommer som holder tingene dine atskilt, og den har også et eget mekkerom med plass til tang og oppheng for kroker.

Veil. pris: 899 kroner.

www.guideline.no

JIGGING RAP

SER VELDIG EKE UT

Rapala Jigging Rap kommer nå i nye farger. Balansepilken ligner fælt på ekte byttefisk, og er en ordentlig luring å bruke for å få de fleste rovfisker i salt- og ferskvann på kroken. Under isfiske vil hver bevegelse med stanga få den til å skjære ut i ulike retninger. Veil. pris fra: 159 kroner.

Leverandør: Rapala VMC
www.rapalavmc.no

SKUMRING

SNERTEN OG STERK

Skumring er en snerten haspelsnelle med komponenter som gjør at den leverer under alle forhold. Snellekroppen er i aluminium og i drivverket er det faktisk flyaluminium, samt hele 10+1 kulelager i rustfritt stål og en rotor i karbonfiber.

Skumring egner seg til alle typer ferskvannsfiske og lettere sjøfiske. Den skal tåle mye saltvann uten å ruste, men bør skylles under springen etter bruk i salt sjø. Fås i str. 1000, 2500 og 4000 til samme pris.

Veil. pris: 1499 kroner.

Leverandør: Sølvkroken

BEAST HI-LO JOINTED SINKING

LEDDET BEIST

Abu Garcia Beast Hi-Lo jointed sinking er en ny versjon av Beast Hi-Lo, denne gang i en leddet versjon som gir den enda mer lokkende gange. Samtidig kommer hele Hi-Lo serien tilbake i den klassiske rød/hvite fargen, noe mange har ønsket. Den justerbare skjeen gjør det enkelt å justere hvor dypt den skal gå i forhold til hvor fisken oppholder seg til forskjellige tider.

Hi-Lo leddet kommer i 9 cm/12 gram, og 12 cm/33 gram i åtte farger for de fleste fiskesituasjoner. Det finnes også en flytende utgave.

Veil. pris: 169 kroner.

Leverandør: Abu Garcia

3D STICKELBAIT TWITCH

DENNE KASTER LANGT

Savage Gear 3D Stickelbait Twitch heter denne wobbleren som er basert på skanningen av en stingsild. Den høye kurvede kroppen og smale profilen gjør at den rører fælt på seg ved innsveiving, både i rolig og strømmende vann. Wobbleren har en tungstenkule som gjør at den kaster langt, så denne er gøy å bruke på ørretfiske. Stickelbait Twitch kommer i 45 mm, 55 mm og 65 mm, og fem ulike farger.

Veil. pris fra: 129 kroner.

Leverandør: Savage Gear

JÄRV

FARVEL, SNØ

Norge er et langstrakt land, med variert klima. Noen steder forsvinner snøen nå, andre steder kom den aldri. Når terrenget viser seg igjen, frister det med en løpetur, og da er terrengløpesko tingen. Det er nemlig noe annet enn asfaltjoggesko. Nyheten Järv fra Icebug har en tynn, lett overdel og en lest med smal hæl for stabilitet og god plass til tærne. Det gir komfort på lange turer. Mellom-sålen forener demping og stabilitet, og yttersålen har en gummiblanding som gir godt grep.

Veil. pris: 1999 kroner.

Leverandør: Icebug

DOMETIC CI 28

ISKALD TYPE

Som med biler og båter finnes det også kjølebokser i alle kvaliteter, og denne her må vel kalles kjøleboksenes Ferrari. Den holder sakene dine kjølige, ja, bortimot frosne, i dagevis. Denne utgaven rommer som navnet tilsier 28 liter, og er høy nok til vinflasker, lover produsenten. Akkurat som om vi lurte på det. Boksen er også bunnsolid.

Veil. pris: 2 599 kroner

Leverandør: Dometic

RACKLESS SADDLE BAG

KJEKK VESKE

De fleste sadelveskene vi kjenner er bitte små greier under setet med plass til slange og mobiltelefon. Dette, derimot, er en 18 liters vanntett bag som festes enkelt til setepinnen med borrelås. En hardcase-konstruksjon gir enkel pakking og stoffet er teksturert nylon som gir ekstra elastisitet. Vesken er håndlagd i Yorkshire, skikkelige greier altså.

Veil. pris: 1 899 kroner.

Leverandør: Restrap

VARDAG HYDRATIC ANORAK

KJEKK I RUSKEVÆR

Anorakken er en klassiker når været river og sliter i deg. Navnet og plagget stammer fra inuitene som visste å kle seg. Denne modellen er laget av resirkulert polyester med en vanntett og pustende PU-membran. Passformen er lett og ledig, det er jo anorakkens DNA. Justerbar hette, glidelåslommer for hendene og borrelåsjustering ved mansjettene er noen av detaljene. På bildet ser du damemodellen.

Veil. pris: 3 799 kroner.

Leverandør: Fjellreven

TALUS PERFORM GTX

VARM OG GOD

En tursko bør være god og varm, men det gjør ikke noe om den er så stilig som denne, med slitesterk overdel i lekkert nubuckskinn. Skoen er foret med vinterisolert GORE-TEX og fleece. Det er veldig populært med piggsko for tiden, men produsenten lover at Vibram® Arctic Grip-sålen sikrer godt grep på is og snø, selv uten pigger.

Veil. pris: 3 299 kroner.

Leverandør: Alfa

TUR-UTSTYR

Tekst:
Peter Nagy

PÅ GJENGRODDE STIER

FLUEFISKE PÅ «HEMMELIGVANN»

Vi har fulgt ei lei som ingen lenger bruker, til et vann som ingen bryr seg om. Det er for kronglete å ta seg fram dit – dessuten er det bare småfisk der. Selv gamlekara sier det – de som har fisket der helt siden hesten var en uunnværlig skogsmaskin.

Tekst og foto: Kjell-Harald Myrseth

Vi liker å lytte til dem – disse krokete fjellfolkene med værbitte ansikter. De som kjenner hver en stein i kulpen og hvert et kjerr i skogen, der de har trålt liene rundt med markstang og borse.

For ikke å snakke om med grovmasket garn og 16-kalibers hagle. Ingen høstlig gyteelv eller vårlig spillplass var hellig. Disse kara, som har fylt koieveggene fulle av så vidt flygedyktige rypekyllinger og landet mengder av grov ørret i lyngen.

Men så er det da få av dem som i dag har helse nok til å ta rullatoren over de blånende åskammer i øst. Lenge siden er det at de byttet ut vadmelsbukse og gummistøvler med joggebukse og sklisikre crocs på gamlehjemmet.

Heldigvis, vil kanskje noen si.

AV IS OG SMELTEVANN

Og er det noe som er sikkert, er det at mye har forandret seg siden de sist var innom «Hemmeligvann».

FLUESTANG:

Det kan lønne seg å titte bakover istedenfor framover når man kaster med flue på «Hemmeligvann».

MIDNATT: Stor ørret vaker i nattas timer, mens midnattssola skinner over den nordnorske bjørkeskogen.

For å komme seg hit må man følge en trang dal. Her vitner mosegrodde kulper, jordbruere og tørre jettegryter om en elv som en gang forsvant. Den fant en ny vei, tvers igjennom fjellet, for så å dukke opp i en myr på den andre siden. Men igjen blir den borte, som nøkken i et tjern, før den kjemper seg ut av en steinur enda lenger ned i skogen.

Først etter å ha dratt utenfor et storstilt fossefall, og igjennom enda noen mannshøye grotter og bruer av jord, begynner elva å oppføre seg som normalt.

PÅ GAMLE STIER

Eivind og jeg har vår fulle hyre med å komme oss fram, for leia er gjen-grodd med kratt og kjerr. Rett som det er setter hundene potene fast og må hjelpes løs fra stubber og røtter. Men jeg har vært her mange ganger før og vet sånn cirka hvor vi må gå.

Likevel er det vanskelig å forestille seg at det i gamle dager har vært omfattende kjøring med hest og kjerre her. Stundom kommer vi over utgravde hyller, som en kronglete vei oppover juvet.

Sporene er fra bureisingstiden, halvannet til hundre år siden. Dalførene

KVISTKNIPPE: Middagen er sikret til både folk og bikkjer, med ferske ørret og røye.

i Indre Troms ble riktignok kolonisert av døler på siste halvdel av 1700-tallet, men enkelte steder, sånn som i våre trakter, var det så glissent og øde at det tok enda et århundre eller mer, før noen slo seg til.

FIRE ØYNE OG EN STANG

Den mørkeblå vannoverflaten blinker som en stjernehimmel under sola der oppe som steiker mellom skyene. Det er så dypt dette lille vannet, at hva som helst kan skjule seg på bunnen. Langs den ene siden stuper en karakteristisk skrent sine 40 meter ned til vannkanten, mens den andre siden bare så vidt er framkommelig.

Teltet er satt opp, og vi sniker oss

UTSLITT: En pen ørret har omsider gitt opp og lar seg geleide mot land.

langs den gjengrodde bredden. Fisk i forskjellige kalibre vaker rundt på vannet. Langs marbakken bruker storørreten å patruljere, og jevnlig kommer den helt inn til torva. Tidvis har jeg sett dem på 3–4 kilo.

Det lønner seg med andre ord å trå varsomt og bruke øynene meget godt. Og skal en fluefisker få utrettet noe her, krever det sitt. Men Eivind er en mester når det kommer til å lure

fortommen mellom sprikende greiner. Jeg føler ikke for å forstyrre vannoverflaten med et bråkete markkast, så jeg holder meg isteden i høyden og er Eivinds speider.

POSTERINGSJAKT

«Stå i ro!» roper jeg fra et svaiende tre. Der, under noen bølgende ringer, ser jeg en brun skygge bevege seg langsetter bunnen. Eivind står som

SKJØNNHET: Hemmeligvann huser fin ørret, og mye større svømmer fremdeles rundt.

stivnet i steget mens den store ørreten kommer sigende forbi. Så forsvinner den ned i dypet.

– Den kommer nok tilbake, sier jeg. Eivind er enig.

Noen minutter går uten at noe skjer. Vi skal akkurat til å bevege oss videre da jeg plutselig får et gjensyn med fisken. Jeg gir Eivind beskjed, og han gjør seg klar. Skogen er så tett at det er umulig å kaste vanlig, men han tar tak i fortommen sin og bøyer stangtuppen kraftig. Da fisken er i posisjon, slipper han, og flua skyter ut som pil fra en bue. Ørreten setter opp farten ørlite grann. Begge holder vi pusten.

– Der sitter den! Eivind gliser begeistret mens fisken febrilsk prøver å unnsnippe. Det blir en heftig liten kamp, med både en syngende snelle og yre heiarop. Så lurar Eivind håven fram fra ryggen og geleider ørreten inn i nettet.

MATAUK

Etter hvert kommer vi til innløpet der elva kaster seg nedover i en eneste lang foss. Ingen fisk kan verken komme seg inn eller ut fra dette isolerte hølet. I alle fall ikke i live.

➤ POSTERINGSFISKE

De store ørretene patruljerer ofte territoriene sine på utkikk etter mat og/eller innpåsletne konkurrenter. Langs land i slike småvann kan rundene deres tidvis stilles etter klokka med tilfredsstillende nøyaktighet. Står man da stille og venter, kan man få flere sjanser med flua. I tett skog som her, «skyter» Eivind fortommen ut som pil fra en bue. Med hjelp av et par ekstra øyne blir metoden svært effektiv.

Nederst deler elva seg i flere små bekker, som fordeler seg over hele vannets kortsida. En opplagt plass å fiske. Jeg lurar fram markstanga og sender duppen inn i en bakevje. Umiddelbart begynner duppen å bevege seg. Så, etter 4–5 sekunder, forsvinner den raskt under overflaten.

Idet jeg griper en feit ørret over nakken og slenger den opp, ser jeg Eivind plassere snøret på tvers av strømmen. Og før jeg rekker å kakke fisken i hodet, har stangtuppen hans atter fått en karakteristisk bøy mot vannskorpa. Sånn fortsetter det til vi har mer enn nok fisk til både oss og de glupske hundene. Fine ørreter som er røde og lekre i kjøttet, pluss en hel del mindre røyer.

DE LYSE NETTER

Nå er det tid for å fråtse, koke kaffe og nyte herrens glade dager i bjørkeskogen. Når magene er fulle og det svarte gull drukket, henger sola lavt over åsene. Da lurar Eivind fram en flaske konjakk fra sekken, og så rusler vi videre oppover lia. To gamle kompisar, der vi trives best. Og som vi sitter der og nyter den stille nordnorske natta, med utsikt mot slake kystfjell

i nord, er det som et sus går mellom trærne – fra tider som for lengst har svunnet hen.

Det er mye glemt og tapt historie som i dag ligger gjemt under torv og stein. Det lille som er nedskrevet er som løse tråder fra en epoke som fant sted for bare tre–fire generasjoner siden. Hva pionerene hadde akkurat her oppe i ulendet å gjøre – det kan man godt lure på. Kanskje var det let-

BÆREHJELP:

Det er mye hjelp i to sterke grønlandshunder. Multe og Kodiak med hver sin fullpakkede kløv.

teste vei å frakte tunge varer inn og ut fra kysten?

Det var mye som skulle transporteres – fra bjørkeved og tønner med tjære fra dalene, til salt og mel og nødvendige redskaper fra kysten. At vi befinner oss på ei gammel fraktlei, det er ikke utenkelig. Eller var det kanskje en hemmelig og godt skjult vei, opp kronglete juv til det som ble vårt Hemmeligvann? ●

> MATAUK

Det er lite behov for posemat når man kan fylle grytene fulle av fersk fisk. Slik kan sekken blir mindre og turene bli lengre. Og med både fluestang, mark, sluk og spinner er vi forberedt på de fleste forhold som vannene måtte by oss.

Tørrfôret spares også når bikkjene spiser fisk. Alt bortsett fra innmat blir brukt, både bein, spor og hoder, som ikke vi har interesse av å spise. Husk alltid å sjekke gjellene for eventuelle krokar før hundene får maten!

SJØRØYERIKET

En sjørrettfisketur sporet mer og mer av da det viste seg at en annen anadrom fiskeart brøyt overflaten. Slik forelsket Rasmus Ovesen seg i sjørøya.

Tekst og foto: Rasmus Ovesen

RØYERIKET: I knappe to måneder om året vandrer noen røyer ut i de vakre fjordene nordpå.

Danskene kaller den for «fjeldørred», og det sier vel det meste. Her snakker vi om en fisk som hører til i fjellene og høylandskapenes elver og innsjøer. Det er en fisk som de fleste forbinder med storslåtte og naturskjønne vidder i det kalde nord. Artens latinske navn – «Salvelinus alpinus» – underbygger denne antagelsen, men merk at ordet «salmo» som pleier å henge ved de andre ørretartene ikke inngår i navnet. For danskene tar feil. «Fjeldørreden», eller røya, som vi kaller den, er ikke en ørret; i hvert fall ikke i taksonomisk forstand, men snarere en slektning.

MANGE UNDERARTER

Salvelinus tilhører laksefamilien, som teller atskillige underarter, og alle har det til felles at de krever kaldt, rent, rennende vann for å overleve og reproducere seg. I salvelinus-familien inngår blant annet bekkerøya, kanadarøye, bull trout og dolly varden. Disse fiskene er arktiske, og har lyse prikker på mørkere flanker, små skjell og hvite finnekanter.

Kanadarøye og bekkerøye er blitt satt ut i Norge med varierende suksess, men den arktiske røya er den

FLUEVALGET: Sjørøya spiser gjerne tanglopper, tanglus og småreker, og fluenene bør derfor imitere disse.

underarten av salvelinus-familien som finnes naturlig i Norden. Det er en enormt tilpasningsdyktig fisk og en forkledningens mester, med mange genetiske undervarianter som kan komme i utallige farger, fasonger og størrelser – alt etter biotop, føde og høydenivå. I Thingvallavatn på Island finnes det for eksempel fire forskjellige underarter av røye, og disse varierer dramatisk i alt fra størrelse, diett, atferd og fargetegninger. Den ene av disse er en nærmest kullsvart dvergunderart som lever i klippesprekker langsmed land (også i Tinnsjøen fin-

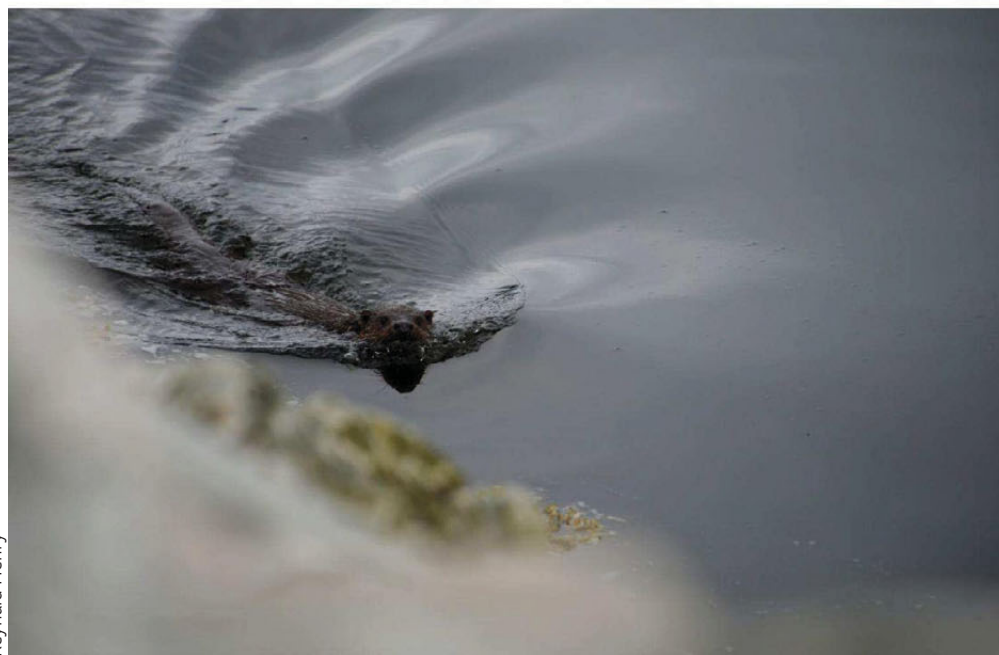
ner du fire ulike røyevarianter, red. anm.).

Røyas latinske etternavn – «alpinus» – indikerer at den i stor grad tilhører de høyere luftlag. Alpine strøk karakteriseres som høyfjell eller vegetasjonssoner over tregrensen. Men her er det noe som skurrer, for selv om røya så absolutt trives langt inne i fjellheimen, på platåer og i fjellvann, kan du også finne den i lavtliggende terreng. Ja, faktisk helt nede på havnivå, og til og med under havets overflate.

SKY OG FORSIKTIG

Tidlig i juni, i det som langt nord fortsatt må kalles en vårmåned, besøkte jeg området rundt Tromsø. Hovedformålet med denne turen var å fiske sjørøret langs den åpne kysten, men det var en annen fiskeart som stjal oppmerksomheten min; nemlig den havvandrende røya, eller sjørøya, som den også heter. Det ble et uforglemmelig møte med en sky og forsiktig fisk. Det var en fisk med et overraskende eksplosivt temperament og bunnsolide krefter.

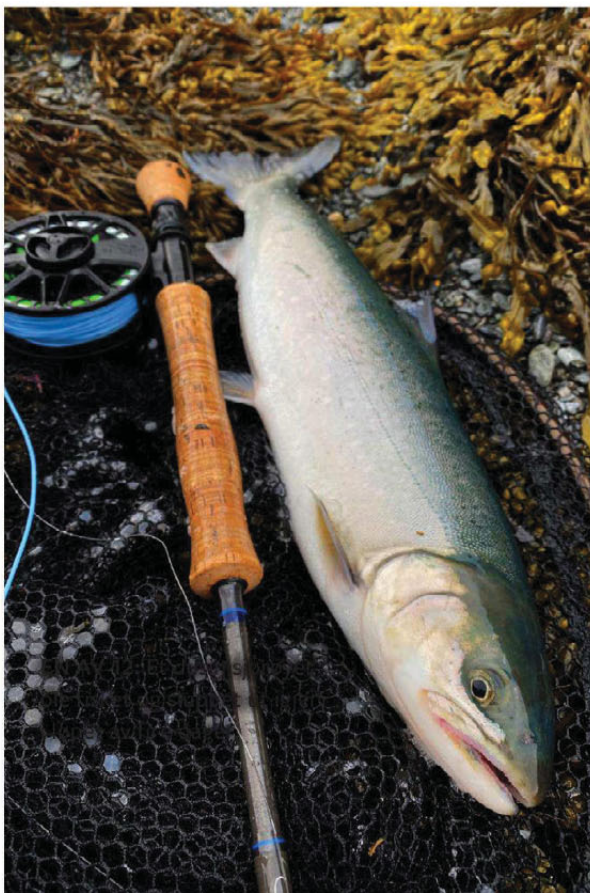
I de nordlige munningsområder, og i de fjordarmene hvor elver og vassdrag som huser røye munner ut, vil det som oftest være røye som baserer sin eksistens på samme måte som det for eksempel sjørøreten gjør. De gyter og overvintrer i vassdragene, og søker deretter mot det store

Reynald Henry

TANGBELTET: Sjørøya oppholder seg gjerne nære tangbeltet som er lett å se i fugleperspektiv

spiskammeret som er de åpne hav. Akkurat som sjørreten, men kanskje i enda større grad, opptrer røya i stimer som jakter aktivt sammen. Men der hvor sjørreten gjerne søker seg til dypere vann for å beite på større byttedyr som brisling og sild, så finner du helst sjørøya tettere inn mot land. Der beiter den på mindre byttedyr som tanglopper og småreker.

I BLÆRETANGA

Jeg ble raskt avbrutt i mitt halvblinde, mekaniske fiske etter sjørreten. De værbeskyttede fjordene lå blanke og stille, og speilet områdets majestetiske mørke fjellrygger med stor presisjon, og det var ikke vanskelig å se når fisken brøt vannflaten. Flere ganger, da jeg var på vei til å bytte fiskeplass, måtte jeg stoppe på halvveien, kjøre inn til siden og kaste på fisk som viste seg i overflaten. Det skulle

vise seg å være røyer som sugde i seg fjærmygg. Og selv om jeg ergret meg over å ikke ha med en boks med tørrfluer, kunne jeg glede meg over at denne fisken også tok til seg annet føde, som tanglopper, og de hadde jeg heldigvis rikelig av i flueskrinet.

I løpet av de fire dagene jeg hadde til rådighet, ble jeg mer og mer fokusert på røya og det fantastiske visuelle fisket som disse ga meg. Jeg ble gradvis klar over at det var da tidevannet snudde ved lavvann, at fiskene oppholdt seg langs beltene med blæretang, og at jeg gjerne kunne finne store stimer i vikene i nærheten av elveløp, eller i bakevjer. Samtidig måtte jeg opparbeide meg riktig mengde med is i magen for å komme på kastehold uten å skremme fisken. Dersom de ikke sirkulerte rundt i et avskjermet område, beveget de seg ofte i høyt tempo langsmed kystlinja,

Aleik under Bergen

og her gjaldt det å være i forkant av stimen og plassere et diskret kast i god tid for foran fiskene.

KROMBELAGT

Den første sjørøya jeg landet var en sprek fisk på rundt 55 centimeter som hogg på en flue som lå livløs på overflaten, og som var knyttet på en lang og tynn fortom. Flua var en liten tangloppeimitasjon som ble sugd ned i en diskret virvel mens jeg holdt pusten og ventet på at en stim skulle passere. Jeg hadde fulgt den langs kysten et godt stykke før jeg fikk posi-

sjonert meg og lagt ut kastet. I det flua forsvant, og jeg ga tilslag, satte fisken av gårde i et stort skvulp og med en kraft som slo meg rett i bakken. Den kjempet iherdig, og med en større utholdenhet enn hva jeg var vant med fra sjørretfiske. Det måtte maksimalt med press til på den lette enhåndsstanga for å få slitt den ut, og presse den mot land.

Det var en flott fisk, og ganske så annerledes enn de røyene jeg tidligere har fisket i elver og fjellvann. Den var like blank som en sjørret i april, men manglet prikkene. Sidene var som

KASTEHOLD:

Det er viktig å ha is i magen for å klare å snike seg innpå fisken uten å skremme den.

krombelagte speil, og det var akkurat som om den hadde en nærmest væskeaktig kvalitet over seg; som om sentrifugalkraften hadde presset sølvfargen ned mot haleroten. Fra hodet og nedover ryggen hadde den et skjær av olivengrønt/marineblått, og ved gjellene var noe gyllent, som en slags reminisens av gytedrakten den måtte ha vært kledd tidligere på året. Øynene skinte, som om de rommet mengder av glitrende gullstøv.

NY BESETTELSE

Denne vakre fisken ble den første av i

alt 12 sjørøyer som jeg fanget og satte ut igjen i løpet av en sjørørettur som sporet mer og mer av, og som førte til en større og større besettelse av en fisk jeg aldri tidligere hadde brydd meg særlig om.

At jeg i tillegg mistet en sjørøret på over to kilo, gjorde ikke min nye besettelse mindre; snarere tvert imot. Høyst sannsynlig må jeg derfor utvide assortimentet mitt til neste gang jeg drar nordover.

TANGLOPPE: En liten tangloppe var det som skulle til for å lure sjørøya.

► FANG-OG-SLIPP

I omtrent en fjerdedel av de vassdragene hvor sjørøya oppholder seg, er bestanden redusert og sårbar. Det skyldes enten overfiske eller rotenon-behandling knyttet til lakselus-epidemier. Røya er, som de fleste vet, en fantastisk matfisk, men det oppfordres til å vise måtehold og skåne bestanden mest mulig ved å sette ut igjen den fisken en lander.

► SJØRØYE

Den havvandrende røya er registrert i litt over 100 kystnære vassdrag fra Bindalen i sør og nordover; helt opp til Svalbard. Den trives best i kjølig vann på mellom to og åtte grader, og tåler vann med relativt høyt saltinnhold.

Sjørøya vokser relativt langsomt, og blir først kjønnsmoden etter tre år med vandring mellom ferskt og salt vann. Da er hannfisken omtrent 25 centimeter lang, mens hunnene er mellom 30 og 35 centimeter.

Gytingen foregår på høsten i og omkring innsjøer, og fiskene overvintrer deretter i elvene. Perioden den tilbringer til havs er ganske kort; typisk fra slutten av mai og til slutten av august. Mange tilbringer knapt 30 til 50 dager til havs hvert år, og vandrer sjelden mer enn 20 kilometer fra oppvekstvassdraget.

Sjørøya kan veie opp imot fire kilo, men eksemplarer på over to kilo betraktes som troféfisk. Dietten i saltvann består hovedsakelig av krepssdyr som tangloppe, tanglus, krill og mindre reker, men insekter på overflaten blir også tatt.

Tekst: Mats
Ulshagen

Foto: Kultur-
historisk
museum

VIKINGENES FRILUFTSLIV

Et tilfluktssted på Hardangervidda har tiltrukket seg stor arkeologisk interesse. Funnet gir oss fascinerende innsikt i hvordan mennesker brukte Hardangervidda både til ferdsel, jakt og opphold – helt fra vikingtiden til middelalderen.

FJELLHYTTER FOR REISENDE

Et læger er en enkel bygning eller steinbu som tidligere ble brukt til overnatting i fjellet. Disse overnattingsbuene ble bygd langs etablerte ruter, og de ga reisende ly mot vær og vind. Slik fungerte de som en tidlig form for fjellhytte, ofte plassert på strategiske steder langs slepene for å lette gjennomfarten.

Hardangervidda har vært et sentralt knutepunkt for ferdsel mellom Øst- og Vest-Norge i flere hundre år.

– Slepene over vidda ble brukt til alt fra handel og transport av dyr til folk på vei til religiøse eller handelsrelaterte aktiviteter. Folk har gått til fots, ridd hest og fraktet varer gjennom dette området i mange hundre år, forteller Marianne Vedeler, professor i arkeologi ved Kulturhistorisk museum.

Utgravninger har avdekket at overnattingsbuer som den ved Holmetjønn, var avgjørende for de reisende, og de ble strategisk plassert langs de viktigste rutenettene. Hyttene var midlertidige tilholdssteder der reisende kunne søke ly og hvile.

– Det må ha vært viktig å ha et sted å hvile og få ly, særlig når reisen gikk over lange strekninger i krevende fjellterreng. Hytta ved Holmetjønn minner oss om hvordan mennesker

GAMMEL STI: Den store Nordmannsslepa er en av de eldgamle ferdsslepe som går over Hardangervidda. Her har folk fraktet varer og dyr fra Vestlandet til Østlandet i uminnelige tider.

PROVIANANT TIL FJELLS: I dette ildstedet fant arkeologene matrester fra mange århundrer!

har brukt fjellet på kreative måter for å overleve og forflytte seg, forteller Vedeler.

OVERRASKENDE RIKE FUNN

Ved Holmetjønn har arkeologene blant annet funnet lag med matrester, ildstål for opptenning og flere piler plassert ved inngangen. Utgravningene har også avdekket hesteko utenfor hytta, noe som indikerer at en del av de reisende var til hest.

– Det var som om tiden hadde stått stille. Når vi ser ildstålet og pilene, kan vi levende forestille oss hvordan folk har bundet hesten utenfor, gått inn og satt fra seg jaktutstyr og kanskje laget et enkelt måltid, forteller Vedeler.

Ildstålet er særlig interessant, da dette var vikingtidens svar på en ligh-

ter. Slike enkle redskaper hadde en viktig funksjon for de reisende, særlig i fjellet der kulde og vind kunne gjøre overnatting til en utfordring.

MATKULTUR OG TILPASNING

Matrester i ildstedet ved Holmetjønn gir arkeologene et sjeldent innblikk i matkulturen på vidda. Beinrester fra både fisk, fugl og rein ble funnet, og ifølge Vedeler indikerer dette at folk kan ha jaktet og fanget maten sin underveis.

– Det at vi fant rester fra ulike dyr, viser at folk tilpasset seg de ressursene de fant i fjellet. Kombinasjonen av jakt, transport og overnatting på Hardangervidda kan ha vært en naturlig del av hverdagen for mange, sier professoren.

Mange av beina som ble funnet

MATRESTER:

Et 40 cm tykt lag med sot og dyrebein viser at folk slang matrestene rett på bålet; fugl, fisk og reinsdyr.

MAT OG RESSURSER PÅ HARDANGERVIDDA

Fisk og fugl: Både innsjøer og fugleliv ga viktig tilgang til mat.

Rein: Viktig kilde til både mat og materiale for klær og bruksgjenstander.

Planter og bær: Varierende planteliv ga mattillegg for reisende i sommermånedene.

Ildstål: Essensielt for å kunne tenne opp bål for matlaging og varme.

TILFLUKT OG MØTEPlass

Hvilke funksjoner hadde en middelalderhytte på Hardangervidda?

Ly og hvile: Gi reisende et trygt sted å sove på lange ruter.

Matlaging og oppvarming: Et ildsted for å tilberede fangst og holde varmen.

Tilflukt under jakt: Hytta fungerte også som base for jegere som jaktet rein og andre lokale ressurser.

Sosial møteplass: Kanskje også et sted hvor reisende kunne møtes og utveksle informasjon om fjellet.

KULTURHISTORISK MUSEUM

Kulturhistorisk museum har Norges største samling av etnografiske og historiske gjenstander, fra steinalderen og fram til nyere tid. Museet er en del av Universitetet i Oslo og har to museumsbygninger – Historisk museum i Oslo sentrum og det kommende Vikingtidsmuseet på Bygdøy.

i ildstedet, var fra rein. Reinen har vært en sentral del av Hardangerviddas ressursgrunnlag, og funnet viser oss hvordan folk aktivt utnyttet det som var tilgjengelig. Dette bidrar til forståelsen av Hardangervidda som et område der overlevelse og ressursutnyttelse gikk hånd i hånd, forteller hun.

FREMTIDIGE UTGRAVNINGER

Vedeler og teamet hennes ble ikke ferdige med utgravningen tidligere i år på grunn av det krevende terrenget og de mange funnene. De planlegger å komme tilbake neste sommer for å fullføre undersøkelsen av ildstedet og analysere hvordan hyttas indre rom var organisert. Vedeler håper også på å finne flere artefakter som kan kaste lys over hvordan reisende organiserte seg når de overnattet på vidda.

- Vi ønsker å avdekke mer om hvordan disse hyttene var innredet og hvordan de ble brukt til å lagre utstyr og proviant, sier hun.

Drømmefunnet for Vedeler ville være flere redskaper eller andre personlige eiendeler, som kunne gi et direkte bilde av hva de reisende

PÅ JOBB:

Feltteamet besto av (f.v.) Margrethe Figenschou Simonsen, Magne Samdal, Marianne Vedeler, Lars Morten Fuglevik og Inger Karlberg fra Kulturhistorisk museum i Oslo.

hadde med seg og hvordan de overlevde. Slike funn ville kunne utdype forståelsen av Hardangerviddas betydning som gjennomfartssted.

SAMLINGSPUNKT

Flere teknikker ble brukt under utgravningene for å sikre at alle detaljer ble fanget opp.

- Vi sikter mot å bevare konteksten rundt hvert funn, slik at vi kan rekonstruere så nøyaktig som mulig hvordan hytta ble brukt, sier Vedeler. Ved å analysere ildstedet og lagene av jordrestene av vegger rundt hytta kan forskerne få en bedre forståelse av hvordan hytta ble brukt og vedlikeholdt over tid.

De foreløpige resultatene indikerer at overnattingshytta kan ha hatt flere funksjoner utover bare å gi ly.

- Vi vet at ildstedet ble brukt til matlaging, men det kan også ha fungert som et sosialt samlingspunkt for reisende som ønsket å utveksle informasjon om reiserutene over Hardangervidda, forklarer hun.

FERDSELSÅRE

At Hardangervidda har vært en vik-

tig ferdselsåre i århundrer understrekes av den geografiske plasseringen. Vidda binder sammen østlige og vestlige deler av Norge, og har derfor vært et naturlig gjennomfartssted for folk som skulle krysse landet. Utalige generasjoner har krysset vidda for ulike formål, og arkeologiske funn viser at Hardangervidda har fungert som både jaktområde, beiteområde og handelsrute.

Som Vedeler påpeker, har lite endret seg i landskapet siden middelalderen. Dette gjør det mulig for dagens forskere å se for seg hvordan tidligere generasjoner må ha opplevd det samme landskapet.

– Den storslåtte naturen har ikke forandret seg veldig mye. Her finnes det enda ikke noen hyttegrend. Når vi står der, ser vi mye av det samme de må ha sett for 1000 år siden, sier hun.

Hun tror at de fremtidige utgravningene ved Holmetjønn kan bidra til å gi et enda tydeligere bilde av hvordan folk brukte Hardangervidda. Nye funn kan kaste lys over hva folk tok med seg, hvordan de organiserte reisen og hvilke ritualer og rutiner de fulgte underveis. Dette vil bidra til en bedre forståelse av hvordan Hardangervidda var en arena for overlevelse og møtepunkt for kulturer og mennesker.

FRA VIKINGTIDEN: Blant de gjeveste funnene var to flotte jaktpiler datert til vikingtiden.

DEN GAMLE HYTTA VED HOLMETJØNN

Akvarell: Inger Karlberg

Nordmannsslepa, en eldgammel ferdselsvei over Hardangervidda, har i århundrer vært en viktig rute mellom Vestlandet og Østlandet. Langs denne stien har en gruppe arkeologer nå gravd etter spor av gamle overnattingssteder. Blant funnene er to hyttetuftene ved Holmetjønn – én fra middelalderen og én enda eldre, fra vikingtiden. Hytta viser tegn til jakt og overlevelse i fjellet. Inne er det rester av ildsteder og mat som ble kastet rett på bålet, noe som etterlot et lag av sot og bein. Funnet av to vikingtids-piler gir glimt av fortidens jakt, og et ildstål minner om eldgamle bålmetoder. Arkeologene vender tilbake neste år for å avsløre flere hemmeligheter i dette barske landskapet.

Kjell-Erik Moseid

UVANEN SOM REDDER LIV – VILTETS LIV

IKKE LA MOBILEN ØDELEGGE JAKTA

Hver eneste høst er det elg, hjort og rådyr som kommer usett forbi jegere – selv på få meters hold. Hvorfor? Fordi mange jegere sitter med nesa i en mobil og skriver en melding på Facebook om at de er på jakt!

Tekst: Knut Brevik

Mange helt uforklarlige situasjoner har plutselig blitt forklarlige. Som når sporene etter rådyret i nysnøen passerer posten på kort hold – uten at jegeren har sett dyra. Eller at GPS-en på hunden i los viser at hunden, og da med all sannsynlighet også elgen, har krysset rett foran posten. Som verken har sett eller hørt noe – utrolig nok.

I mange år hadde disse historiene nærmest noe magisk over seg. I hvert fall var det uforståelig. Og ofte ble det ytret forslag om at det kanskje var på tide å ta seg en tur til optikeren, eller sørge for å få nok søvn om natta.

MOBILEN HAR SKYLDA

Nå vet vi hva som oftest skjer i slike situasjoner. Når GPS-en viser at hunden har passert 40 meter unna posten, og posten ikke har registrert noe som helst, vet vi at det verken er dårlige optikere eller manglende søvn som er problemet. Derimot er det med stor sannsynlighet Facebook eller VG.no som har skylden. En vane tar i de fleste tilfeller noen uker å etablere. Siden de fleste av oss har vandret rundt med mobil i 15–20 år nå, er vanen med å stikke nesa ned i mobilskjermen godt innarbeidet. Og den blir forsterket hele tiden. Se bare på dem som krysser trafikkerte veier – selv da har de nesa i telefonen.

MOBILFRI SONE: Husk å skru av mobilen, så kanskje du får med deg at en slik kar kommer forbi posten din.

>>>

Dag Kjelsaas

Linda Pedersen

DROPP FACEBOOK OG VG.NO:

På post må du holde rifta i hendene – ikke mobilen.

Nå har også de fleste jegere med seg mobil på jakt. Og det kan jo være greit for sikkerhets skyld, eller for å gi en viktig beskjed der ikke jaktradioen duger. Ellers bør mobilen som en hovedregel være avslått. Men den er ikke det for mange. Mobilen har for mange av oss blitt en uvane som redder liv – viltets liv – og som gir oss brukere små blaff av lykke når vi får «liker» på et bilde fra fjellet der vi er på jakt, leser en e-post eller blafrer oss gjennom de siste nyhetsoppdateringene. Vi er livredde for å kjede oss, eller å gå glipp av noe – og hvert eneste sekund må fylles med digitalt innhold.

REDDER MYE VILT

Denne digitale avhengigheten redder livet til mye vilt, og gjør oss til vesentlig dårligere jegere. Under postering er det ikke rom for å multitaske. Du trenger din årvåkenhet og konsentrasjon for å fungere optimalt. Du sitter kanskje åtte timer på post, og i løpet av to-tre sekunder, i det hjorten eller elgen viser seg, skal du ta en rekke beslutninger. Du må vurdere om det er rett dyr, om sikkerheten er ivarettatt med sikker bakgrunn, du må prøve å få dyret til å stoppe opp hvis det

VÆR KLAR: Det er viktig å sitte godt og at man fort og lydløst er klar til å skyte.

«Postjegeren satt med øretelefoner og lyttet til noe spennende, og i hånda hans var mobilen. Rifla sto lent til treet.»

er i bevegelse og du må vurdere om vinkelen på dyret er tilstrekkelig til at det blir en ren felling.

Sitter du med nesa i telefonen og skriver en statusoppdatering om hvor fint det er på fjellet, har du mistet disse sekundene og har ikke lenger en reell skuddmulighet. Den er valgt bort til fordel for telefonen. Noen ganger har du kanskje selvbeherskelse nok til å ha telefonen i brystlomma, men du har glemt å slå den av. Og som alltid er det slik at ting som kan gå galt, går galt. Derfor er det nærmest en ufravikelig regel at telefonen ringer når du har en skuddmulighet.

PÅ SEG SELV ...

... kjenner man andre. Grunnen til at jeg kan uttale meg om disse fenomenene med så stor autoritet, er at jeg har gjort begge deler selv. Jeg har opplevd å skremme unna vilt på post fordi telefonen ringer, og jeg har jaggu også opplevd å miste en skuddmulighet fordi jeg satt der som et annet fjols med nesa ned i skjermen. Og siden jeg synes jakt er så gøy, og det er langt mellom de gylne anlednin-

gene, har jeg tatt beslutningen om aldri å ha en påskrudd mobil med meg på jakt mer. Noensinne. Den skal få ligge i plastposen sin i brystlomma i tilfelle det skulle være behov, men aldri påskrudd.

Heldigvis havnet jeg aldri så langt utpå som en gjestejeger nabojaktlaget fortalte om. Han skulle postere i en fjelldal, på en usedvanlig god post. Hundeføreren sporet med bandhunden og sporet mot posten – ja, faktisk rett på posten – men ikke noe skudd hørt. Det kom heller ikke noen melding på radioen om at det var observert elg. Noen meter fra posten så hundeføreren hvorfor. Postjegeren satt med øretelefoner og lyttet til noe spennende, og i hånda hans var mobilen. Rifla hadde etter sporene å dømme passert mindre enn 25 meter unna ...

SIKRE SKUDD

I enkelte lag, gjerne der det er mange jegere og mange poster forholdsvis nært hverandre, er postenes lovlige skuddretning markert. Noen ganger med bånd og andre ganger med pinner som angir skuddvinkel. Men ofte

Dag Kjelsaas

DEN GIFTIGE BAKPOSTEN

En naturlig reaksjon hos hjortevilt, vil ofte være å slippe seg ned eller dra opp, for så å slippe seg bak den eller dem som skremmer dem. En eller to poster som posterer bak driverne er ofte uhyre effektivt. Dette er imidlertid en type postering som setter store krav til jegerne og deres vurdering av sikre skudd. I praksis kan bakposten ha folk foran seg i terrenget, og som alltid skal det ikke løsnes skudd før det er sikkert. Oransje, rød lue eller vester er stikkord her. Hjorteviltet ser ikke fargen, men det vil jegerne gjøre.

Knut brevik

VINDEN – VENN OG FIENDE

Det finnes ikke det hjorteviltet som kommer på din post hvis du har vinden fra deg mot viltet. Noe sånt har ennå ikke skjedd i jaktas historie, og vil ikke skje innen overskuelig framtid. Vinden avgjør alltid hvordan og hvor du poster. Skifter vinden, og det klan den gjøre mange ganger i løpet av en dag, må du ta hensyn til det. Hjorteviltet lukter på både en og to kilometer. Husk også at vinden alltid «renner» ned av bratte lier om morgenen, og så snur det og vinden stiger opp langs lia litt utpå morgenen når sola begynner å varme. Dette fenomenet er det greit å være oppmerksom på når du skal planlegge postering om morgenen.

Dag Kjelsaas

GODE FORBEREDELSE: Gjør deg kjent med posten din og sørg for å fjerne kvister og buskas så du får gode skytemuligheter. En passe tykk grein kan fungere som støtte for rifla om du ikke har tofot.

► FLERE TYPER POSTER

Noen poster er trange, med kun et titalls meter skytemuligheter. Andre er vide og åpne. Jaktformen avgjør imidlertid hva slags oppførsel du kan forvente av viltet. Posterer du alene, uten noe hjelp i terrenget av drivere eller hund, kan du forvente rolige dyr. Disse dyra som beiter eller trekker forbi, vil imidlertid ha sin oppmerksomhet litt over alt. Hvis du derimot forposterer, kan du forvente dyr i noe høyere bevegelse mot deg. Disse dyra vil som en hovedregel ha sin oppmerksomhet rettet bakover, mot hunden eller driveren som har satt dem i bevegelse.

► VARMEN MÅ DU SKAPE SELV!

Ha med skiftetøy! Kanskje må du gå noen kilometer for å komme på post, eller klatre opp ei li. Setter du deg våt av svette på post, fryser du uhemmet i løpet av en halvtime. Da har du ikke noe på post å gjøre.

Har du først blitt kald, må du skape varme på en lydløs måte. Og da må du spenne muskulaturen. Denne muskelbevegelsen er slitsom, men skaper varme. Bytt på muskelgruppene du bruker. Stram magemusklene 30–40 ganger, gjør så det samme med lårmuskulaturen og så videre. Du blir varm, forblir uoppdaget og er en god jeger når dyret kommer.

er ikke det tilfellet. Da må du orientere deg om hvor de andre postene er, og ta stilling til en sikker skuddsektor. I fjellet eller på store terreng er dette sjelden noe problem, da det er langt mellom jegerne. I små terreng med bebyggelse i nærheten er det langt viktigere. Sikkerheten er, som alltid, det viktigste under all jakt.

Enten du har fått tildelt et terrengavsnitt der du skal etablere en post eller du har fått en post med anvist skyteretning, må du gjøre deg kjent i sonen din. Sett deg ned, prøv å forestille deg hvor dyra trolig vil komme fra, vurder skuddmuligheter og muligheter til å få stanset dyra for et sikkert skudd.

På forhånd bør du ta stilling til hvor langt ut i sektoren du er komfortabel med å skyte. Er det en trang post, kan det være snakk om 20 meter maks. Er det en åpen post, kan det hende du er så trygg på våpenet ditt at du vil strekke avstanden til over 100 meter. Velg deg ut karakteristiske deler av terrengavsnittet, eksempelvis den høye grana til høyre eller furua til venstre. Og så bestemmer du deg for at utenfor de to kjennemerkene skyter du ikke. Kommer det dyr utenfor, får de bare gå. Har du anledning til å forberede posten før jakta, kan du merke ut til din maksimale skyteavstand med en kjepp med et hvitt tøyestykke på.

Når du har bestemt deg for skuddsektor, setter du deg ned, og ser om du må skjære bort noe kvist, eller om det er rene skytemuligheter. Må du fjerne noe, så bruk en kniv og gjør det så lydløst som mulig. Skjær ned fra og opp på kvistene, da det bråker minst. Ikke knekk av kvister. Lyden av det bærer langt.

SITT GODT

Sett deg så til, så behagelig du kan. Aller helst med støtte for ryggen. Hovedregelen er at må du flytte på deg i løpet av det første kvarteret, blir det en vond dag på post. Ha eventuelt med en oppblåsbar sittepute eller en behagelig stolsekk. Du skal sitte mer eller mindre urørlig, og det beste

er om du kun bruker øynene fra side til side. Ha gjerne litt overhøyde, men sørg for at du ikke sitter i silhuett.

Når dyret eksponerer seg, vil dine sjanser være større, jo høyere posisjon du har rifla i. Og aller helst skal det bare være en liten bevegelse for å få kolben til kinnet. Siden ingen orker å sitte statisk med våpenet i anlegg mer enn noen minutter, kan det være en fordel å forberede seg litt for å få en høy posisjon på våpenet, gjerne med våpenet hvilende i en skytestokk eller lignende. Når dyret kommer, gjør du den siste, lille bevegelsen for å få rifla i anlegg når dyret vender oppmerksomheten bort og ikke ser rett på deg. ●

Knut Brevik

DE GAMLE VISSTE BEST

Ofte er det veldig effektivt å postere i nærheten av gamle dyregraver. Dette var leve eller dør for våre forfedre, og de kastet ikke bort energi på å bygge fangstgraver hvis det ikke var etablert et godt trekk der. Og dyra trekker faktisk på akkurat de samme stedene i dag som for 2000 år siden.

SIGNALFARGER: Skal det posteres bak driverne, er signalfarger et must.

DE STILLE FÅR SIN BELØNNING

Legg merke til at det alltid er noen som skyter ofte på post, og andre som skyter sjelden. Selv om postene roteres mellom jaktlagets medlemmer. Det er ikke tilfeldig. Noen sitter stille på post, og de skyter. Andre klarer ikke å sitte stille, roter i sekkelommen, flytter på seg, knytter skolissa, hoster og kaster opp rifla med ujevne mellomrom. De skyter sjelden. Sånn sett er postjakt veldig rettferdig. De stille får sin belønning. Prøv også å sitte mest mulig dekket. Er det ikke naturlig kamuflasje foran posten din, så skjær av to, tre kvister og stikke opp foran deg, kutt noe bringebærkjerr med kniven og plasser foran posten din. Alternativt posterer du i ei steinrøys med variasjon i former og farger. På denne måten bryter du det synsinntrykket dyra får av deg på post.

Jon Erling Skåtan

FOTOJAKTA ER I GANG

For en konkurranse vi kommer til å få! Mange av dem som har kjempet i toppen de siste årene har meldt seg på, deriblant de to siste års vinnere.

Tekst: Mats Ulshagen

Det er litt av et felt som har meldt seg på i kampen om å bli årets naturfotograf 2025. Vinnerne fra 2024 og 2023 – Tobias Gjerde og Bernt Østhus – tar føringen fra start, men blir pustet i nakken av Vegard Byrkjeland Aasen og Petter Askø Næss, og en rekke andre kjente navn i naturfotomiljøet.

Juryen koste seg under første jurymøte, og til tross for to nye medlemmer på plass, var de rett og slett rørende enige i det aller meste.

– Det er et veldig høyt nivå på bildene i teten, sier juryformann Thor Håkonsen fornøyd.

BALANSERT FJELLRYPE

Det ble delt ut to gull, fem sølv og 19 bronse i første runde, av i alt 169 innsendte bidrag, fordelt på 60 fotografer.

– Det er færre bidrag i år enn i fjor, slår Håkonsen fast, men han understreker at det som har kommet inn er veldig bra.

– Vi ser noen varianter vi har sett tidligere, blant annet det ene gullbildet kalt Fjelltur, men jeg synes dette er enda mer velkomponert enn det som ble sendt inn i fjor, forteller han.

De andre jurymedlemmene er enige, og mener at bildet av fjellrypesteggen har en god fortelling, med fine farger og med svært god balanse.

ENGELSK OVERSETTING

Det andre gullbildet, kalt Fight i høstfjellet, er også et motiv som juryen har sett før.

– Vi ser en del reinsdyr i snødriv, men her har

fotografen fått et flott bilde, med god storytelling og stemning, om en barsk dag i vinterfjellet. Det er mye som skal klaffe her, det er et krevende motiv, sier juryen.

Det er da ingen stor overraskelse at det er Tobias Gjerde og Bernt Østhus som har sendt inn de to gullbildene. Tobias ble årets naturfotograf i fjor, og Bernt hadde tittelen fra 2023. Den gang vant han på målstreken foran Vegard Byrkjeland Aasen, som har tatt det som blir trukket fram som Månedens bilde i runde 1 – Blubberchopper in space.

– Beklager svak bildetittel, men jeg så en meme der norske dyrenavn var direkte oversatt til engelsk, og jeg lo høyt av «Blubberchopper». Det krystallklare vatnet og refleksjonen av skyene gjør at det heile vert ganske «spaca», sier fotografen om det noe uvanlige bildet.

– Det er et bilde med mye liv, det er originalt og estetisk, med en komposisjon som er enkel, men velfungerende, sier juryen om bildet.

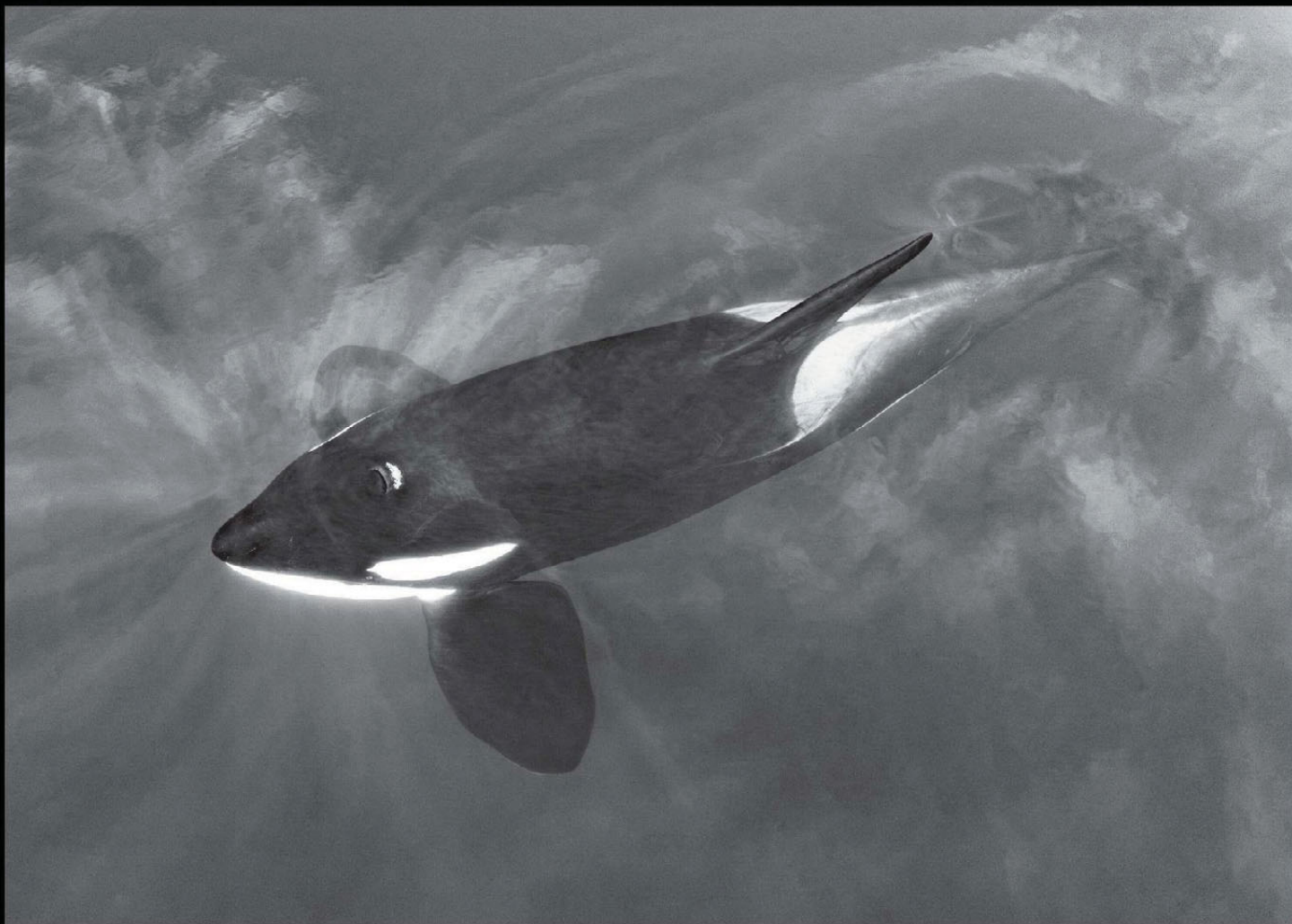
RESULTATER FOR RUNDE 1, 2025

1.	Bernt Østhus	25,00
2.	Tobias Gjerde	24,45
3.	Vegard Byrkjeland Aasen	22,90
4.	Petter Askø Næss	22,00
5.	Ole Christian Martinsen	19,90
6.	Jan Olav Øvergård	19,00
6.	Jonas Janss Haugli	19,00
8.	Dag Omland	18,10
9.	Tommy Sørensen	17,40
10.	Magnar Børnes	17,20

VÅRE SPONSORER

Premiene er like i begge klasser: Årets Naturfotograf og Årets Naturbilde.

BLUBBERCHOPPER IN SPACE

VEGARD BYRKJELAND AASEN

Et av flere spekkhoggerbilder som ble sendt inn, etter at fotografen hadde besøkt Lustrafjorden på en stille vårdag. Fotografen skriver: «Eg sneik drona på kloss hald, og fotograferte rett før hannen med namn «Fitch» braut overflata. Om de ser nøye etter, ser de at ryggfinna akkurat rører ved overflatehinna».

DJI Mavic 3 Classic, 12 mm, f/3,5, 1/320 sek, ISO 100

SØLV
NM I NATURFOTO VILLMARKSLIV

MÅNEDENS BILDE
NM I NATURFOTO VILLMARKSLIV

SLIK DELTAR DU

All informasjon om NM i Naturfoto, inkludert regler og resultater, finner du på www.nminaturfoto.no

FØLG OSS

#nminaturfoto

NM i Naturfoto – Fotojakta

FJELLTUR

TOBIAS GJERDE

Med et lignende motiv i fjor fikk fotografen månedens bilde for august, men denne gang er bildet enda bedre komponert. Etter å ha knipset noen bilder av fuglen der den beitet og beveget seg nærmere og nærmere en varde med det velkjente merket til turistforeningen, hoppet den plutselig opp på varden, samtidig som en gjeng skiløpere passerte i bakgrunnen. Her er det i grunnen bare for turistforeningen å komme seg på jobb, bedre reklame for norsk friluftsliv er det vel knapt nok mulig å få.

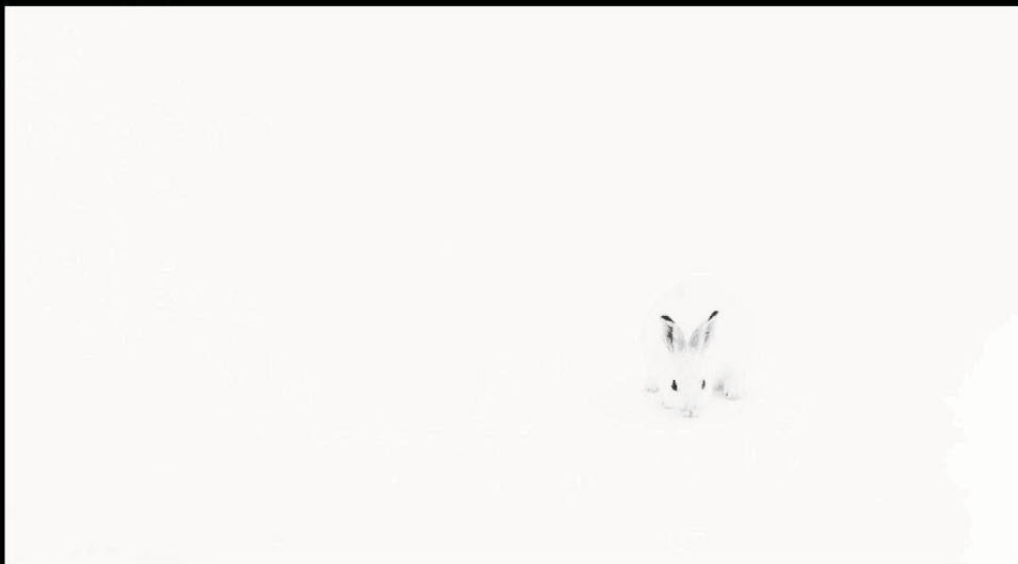
Canon EOS R5, 300mm, f/20, 1/640 sek, ISO 250

LANGØRE I VINTERFJELLET

PETTER ASKØ NÆSS

Fjorårets konkurranse var preget av mye «whiteout», og også i år kommer det inn eksempler på det. Best i så måte denne gang, var denne lille nydelige harepusen som er avfotografert i Ål, Hallingdal, på omtrent 1100 meters høyde over havet.
Sony Alpha 7 IV, 105mm, f/2.8, 1/40 sek, ISO 640

SØLV

NM I NATURFOTO VILLMARKSLIV

FIGHT I HØSTFJELLET

BERNT ØSTHUS

Mange naturfotografer har tatt bilder av reinsdyr i tett snødriv tidligere, men bildet av to hognabukker som barker sammen på denne måten, var et friskt pust. Fotografen skriver: «Kombinasjonen av snøfall og brunst er noe jeg har hatt på ønskelista ei stund, og denne dagen klaffet alt i så måte.»

Canon EOS R5, 300mm, f/20, 1/640 sek, ISO 250

STORSPOVE

JAN OLAV ØVERGÅRD

En grytidlig juni-morgen på Rønåsmyra i Grue kommune fikk fotografen fanget denne storspoven i linsa. Juryen lot seg imponere, men hadde et ørlite ønske om at fotografen skulle ha beveget seg litt til venstre, for å dra nytte av baklyset til høyre for fuglen. Da kunne det ha blitt belønnet med en enda høyere poengscore.

Canon EOS R6m2, 600mm, f/6.3, 1/640 sek, ISO 400

Hvis du har en naturopplevelse du vil dele med Villmarkslivs lesere, kan du sende tekst og bilde til Villmarksliv, v. Mats Ulshagen, 0441 Oslo eller e-post: mats.ulshagen@egmont.com

Tro og overtro

SPRENGLØRDAG

Skjærtorsdag og langfredag er kjente ukedager i påsken, mer ukjent er det at påskeaften gjerne ble kalt sprenglørdag. Da arbeidet man på spreng på kjøkkenet, for påskeaften var siste dag i fasten og neste dag, 1. påskedag, skulle det fråtses i egg og flesk og andre godsaker.

Men først måtte de som hadde fastet kontrollveies, og de måtte veie sju merker mindre enn da fasten begynte 46 dager tidligere. Ellers fikk de ikke være med på gildet. Sju merker er cirka 1,75 kilo.

Kilde: «Hva dagene vet»,
Sverre Østen. Orion forlag

STILLE FØR STORMEN: I gamle dager var det alltid full fart på kjøkkenet på sprenglørdag. (Maleri av Gerrit Donck)

FROSKER

SE FROSKEN: Den har gått gjennom flere stadier før den fikk dette utseendet.

er av de mest allsidige og artsrike gruppene av amfibiene. Det finnes ca. 3500 forskjellige arter av frosk og de lever på alle kontinenter bortsett fra Antarktis, også i subtropiske og tropiske strøk.

I Norge har vi tre froskearter; buttsnutefrosk, spissnutefrosk, og damfrosk, de to første er ganske vanlige, mens damfrosken er utrydningstruet.

Om våren høres froskenes kvekking fra dammer og det kan være mange individer samlet. Allerede før tjernet er isfritt er de i gang. De parer seg og spermier fra hannene befrukter hunnens egg. Etter en tid blir eggene til små rumpetroll og neste år nye frosker.

Månedens skrøner

Gamle folk

- Når hadde du sex sist da, spurte pleiersken Hansen på 90-årsdagen.
- 1950, svarte Hansen.
- Det er en stund siden det, sa pleiersken.
- Hva er klokka nå da? sa Hansen.

- Jeg har hørt at det er så farlig å røyke og drikke, men jeg har røyka og drikket siden jeg var 12, og nå er jeg 82 og like fin.
- Men hvis du ikke hadde røyka og drikket, hadde du kanskje vært 90 i dag.

HELGE

NEW!

MAUSER 25 RULE YOUR FIELD.

MAUSER 25 Max

MAUSER 25 Extreme

MAUSER 25 Pure

Incomparably fast, unbeatably smooth, absolutely intuitive and uncompromisingly reliable - the new MAUSER 25 is the ultimate tool for you if you want everything except a status symbol. Go for the most powerful straight-pull bolt action rifle in its class and choose the version that suits you best!

www.mauser.com

KULDESJOKK OG INTIMITETSANGST

Vi var seks kompiser, men ingen av oss hadde tatt oss bryet med å sjekke værmeldingen.

FOR NOEN ÅR siden hadde en kompis og jeg en fantastisk førjulstur i Østmarka. Med masse knusktørr ved i umiddelbar nærhet og overkommelige temperatur, ble det en hyggelig kveld, med god mat stekt over bålet, og masse god drikke. Vi moret oss med å kaste pinne til bikkja mi på isen, som fløy omkring som en lykkelig Bambi på glattisen, mens kompisen og jeg diskuterte de store og mindre tingene i livet.

NESTE VINTER PLANLA vi tur på nytt, men på grunn av julas mas og kjas ble det februar før vi fikk gjort alvor av planene. Denne gang var det flere kompiser som gjerne ville være med, og vi fant et egnet sted i Nordmarka vi kunne komme fram til med ski på noen timer.

VI FORDELTE ULIKE oppgaver omkring mat, drikke og ved, og på lørdag formiddag møttes vi på en parkeringsplass innerst i Maridalen med god oppakning og klare for et vintereventyr.

– Huff, det er ganske kaldt, sa kompisen min Tobias. Norske vintre er jo blitt litt sånn at det kan være minus fem den ene dagen, to plussgrader den neste, og så plutselig boom ned på 20 kalde. Jeg spurte om noen hadde sjekket værmeldingen, alle tittet på hverandre og ristet på hodet.

– Oi det skal bli over 20 blå i natt, sa Tobias, som hadde vært raskest oppe med Yr-appen. Det ble stille, og alle ble stående etttertenksomme en liten stund, før vi ble enige om at hvis det ble for kaldt, fikk vi bare pakke ned og dra hjem.

ET PAR TIMER senere slo vi opp leir ved Øyungens bredder, og alle spredte seg for å finne ved. Det var godt med døde trær omkring, og til slutt var vi enige om at det fikk holde. Vi hadde jo med ganske godt med vedkubber, og etter å ha kuttet og stablet

litt trær som en vegg opp mot bålplassen, for tørking og le, fikk vi bålet i gang. Raskt putret det i en stor gryte med boeuf bourguignon. Fint skal det være.

EN LITEN STUND var det ganske så idyllisk. Vi drakk vin og øl, skravlet og nøt naturen i all sin prakt. Lenger bort på isen kunne vi se at det i hvert fall var en annen gjeng som også hadde tent opp bål, så helt galskap kunne jo dette ikke være. Vi tok grundig feil.

Den andre feilen, ved siden av å ikke sjekke værmeldingen, var at vi hadde hvert vårt telt. Hadde vi delt telt tre og tre, så hadde vi kunnet nyte godt av hverandres varme, men i stedet trakk vi inn i hvert vårt telt. Jeg hadde i og for seg forberedt meg godt, med granbar under liggeunderlaget og en bikkje jeg kunne tvinge til litt nærkon-

takt. Det funket bare delvis, hver gang jeg sovnet gikk han og la seg lenger unna.

DET BLE EN forferdelig natt. Iskald vind skar gjennom telt og sovepose, og jeg lå mer våken enn jeg sov. Lydene fra de andre teltene vitnet også om mye urolighet, og da jeg igjen bråvåknet en gang i femtiden, spurte jeg spakt om Tobias i naboteltet var våken. Han bekreftet umiddelbart.

– Jeg tror ikke jeg greier mer, jeg. Skal vi bare pakke opp og komme oss i bilen?

Tobias bifalt umiddelbart. Fra et av de andre teltene lød et spakt «jeg vil hjem».

INGEN SA ET ord resten av dagen. Vi pakket ned telt og utstyr, ryddet med oss søppel og rot, og satte av gårde til bilene i et voldsomt tempo. Det hjalp litt med å få igjen varmen, men først med bilen i gang og varmeapparatet på fullt, begynte jeg sakte, men sikkert å tine.

Den neste turen ble på sommeren.

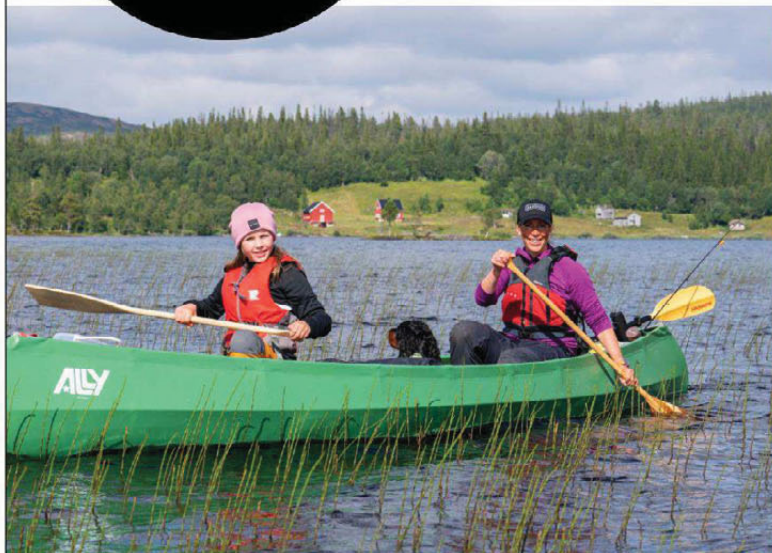
Fra et av de andre teltene lød et spakt «jeg vil hjem»

ILLUSTRASJON: DALL-E 3/KUNSTIG INTELLIGENS

I SALG

11.
APRIL

NESTE UTGAVE

5/2025

Blåfjella-Skjækerfjella nasjonalpark

PADLETUR I GRENSELAND

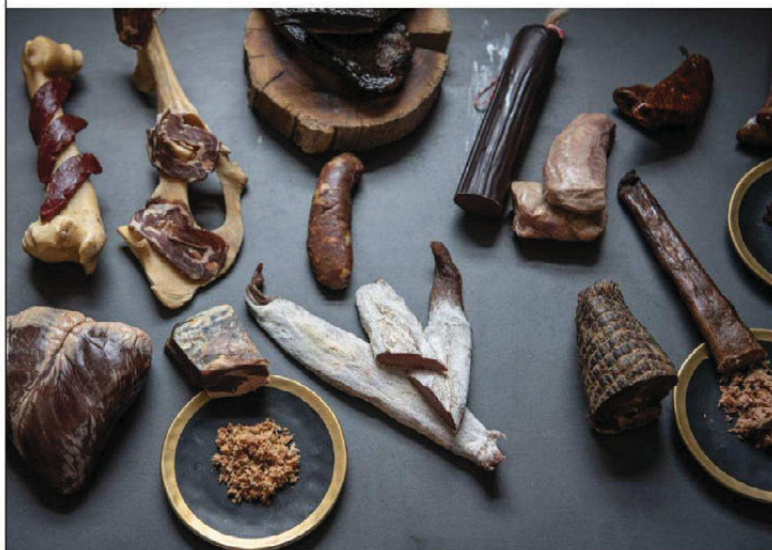
Bjørnekos

BJØRNENE HADDE DET IKKE TRAVELT

Her finner
du fisken

KUNSTEN Å LESE EN ØRRETELV

Gastromiskole i Spania

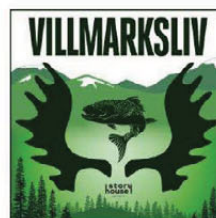
INTERNASJONAL VILTMATKONFERANSE

Lenge til neste utgave?

Les **Villmarksliv**
digitalt i Flipp

- ✓ Les hele bladet digitalt
- ✓ Tilgang til tidligere utgaver
- ✓ Uten ekstra kostnad for abonnenter

www.flipp.no/start

HØR PODKASTEN
VILLMARKSLIV

Hver uke på
podkasten
Villmarksliv.no

Bli abonnent på bladkiosken.no og søk etter Villmarksliv

Returadresse:
ART AS
Postboks 209
2021 Skedsmokorset

HISTORIEN OM FYRSTIKKEN

ARBEIDERKAMP, INDUSTRIALISERING
OG TEKNOLOGISKE FREMSKRITT

Podkast

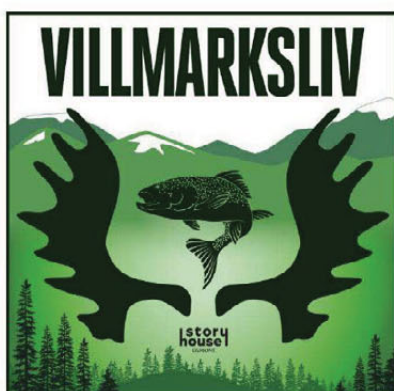

Skann QR-koden
for å lytte til
episoden

Fyrstikken er en sentral del av friluftslivet for mange.
I denne episoden får du høre fyrstikkens historie fra
den spede start og helt frem til i dag.

Hallvard Lund

Nye episoder hver uke

www.podkastenvillmarksliv.no

En podkast fra:

Villmarksliv

Jakt

FISKE